

1900/1/25

Lauri W. Pääkkönen

Selonteko Muinais- ja Kansatieteellisestä
Keräysmatkastani Tornion jokilaaksossa
Oulun Historiallisen Seuran toimesta
Kesällä 1900.

tehnyt

Lauri W. Pääkkönen
Kansak. opettaja.

Muistelmia

Muinaistieteelliseltä ja kansatieteelliseltä keräysmatkaltani Tornion jokilaaksossa kesällä 1900.

Viehättyneenä kansalliseen muinaistutkimukseemme, innostuin tarjoutumaan Oulun kaupungin Historiallisen yhdistyksen puolesta ottamaan keräilläksemi Tornion jokilaaksossa mahdollisesti löytyviä muinaismuistoja v. kesäyhdännä.

Vaikka edelliset kokemukseni, sanotussa toimessa, olivat etunani, niin en silti - sen tunnustan - tehnyt tarjoustani ilman vakavia epäilyjä siitä, voino läheskään toiveita vastaavalla tavalla suorittaa sanotusta työstä; sillä kokemuks^{kseni}stä tiesin:

- 1.) että sanottu ala oli jo suurelta osaltaan ennen keräiltyä;
- 2.) että sieltä, jos mistään, luistavat kaikki mahdolliset muinaisjäännökset rajan yli Ruotsin puolelle;
- 3.) että aikani, jonka sanotulle keräilylle voin uhrata, oli niukka siihen määrään, että työn täytyi tulla suoritettua liikaa nopeaan, ja siis pintapuolista parhaillakin edellytyksillä;
- 4.) että ala täytyi tulla liikaa rajoitettu - seikka, johon myöskin stipendin pienuus antoi tukea; j. n. e. -

Ja, ellei erityiset syyt vetäpneet minua tuolle matkalle, niin tekemättä se minulta kait sittenkin olisi sellaisenaan jäänyt. Sillä vielä määrärahan saattamanikin kohtasivat aiettamiin monenlaiset ja raskaat vaikeudet, että peräti masentuneena ja epäillen toimeen ryhdyin, kun vihdoin Elokuun alkupuolella täypaleelle pääsin.

Mutta jo alussa - sallittakoon minun tässä se lausua - tulin valtaavasti vakuutetuksi siitä, että sanottu seutu ei ole muinaisjäänöksistä läheskään niin köyhä ja alastoin kuin miksi sitä - ulkopuolella varsinaisten ammatti-tutkijoiden piiriä yleisen luullaan; ja kuta ulemmas matkalla etenin, sitä suuremmaksi muuttui ikäiluni seudun muinaistieteellisestä arvosta kunnes se lopulta nousi siihen määrään, että uskallan milt'ei onnitella Oulun Historiallista Seuraa, joka tuon matkusteluni mahdolliseksi teki ja siten ja minulle yksityisestikin nautintorikkaan kokeilu-alan toimitti; voin onnitella ennen kaikkea siksi, että Se

tällä toimellaan teki mahdolliseksi sen, että ne arvaamattoman tärkeät kiinteät muinaisjäännökset, jotka siellä osuun salojen kätöistä ja vaarojen laakeilta lakipäiltä löytämään, ovat ammattimiesten mielestä niin mieltä kiintäviä, että ne tulevat kenties piankin perinpohjin tutkittaviksi ja ilmoille antamaan sekä päivänvaloon laskemaan ne mahdolliset, kansamme historianantakaista aikaa, ja sen historiallisen ajan ensi aamukoitto valaisevat todistekappaleet, joita ne kaikista päättäen povellaan kätkevät. Sillä sanottiin löydöistä lyhyen ja paikallisesti tarkkan kertomuksen den toimittanut maamme Arkeologiselle Seuralle, jossa tiedän olevan sekä harrastusta, että myöskin taitoa ja kokemusta erottamaan jyvät akanoista; sekä, jossa tiedän löytyvän miehiä, jotka eivät säästä voimiaan eikä varojaan silloin kuin on kysymys kansamme aikaisempien vaiheiden valaistumismahdollisuuksista.

Muuten rohkenen toivoa, että Oulun Historiallinen Seura tämän ylempänä mainitsemani toimenpiteeni täydelleen hyväksyy - yhteisen kansallisen päämäärämme vuoksi - sillä tein sen siksi, että tunsin velvollisuuteni sitä pyhästi vaativan, enkä nähnyt toisaalta mitään syytä, jotka minut tätä tekemästä olisivat kieltäneet; joten ainoa, jota paheksin, on se, että olen täytyneet tehdä sanotun työn peräti lyhyen ja pääpiirteisen ja samaa täydyn sanoa jo etukäteen tästäkin kertomastani; sillä ala, jolla liikuin, on aiheiltaan ja vaikutteiltaan siksi rikas ja monipuolinen, että siitä olisi paljon ansiokasta sanottavaa näinkin vähä-tietoisena ja -taitoisena kuin mitä tämän kirjoittaja on; mutta ajan niukkuus, leipähuolet, monenlaiset puuhat ja pyynteet niiden vuoksi sekä osittainen puute siitäkin, että ei ole tilaisuutta tarkastella lähteitä siellä suoritetuista aikaisemmista havaannoista tekevät työn väkistenkin vaillinaiseksi ja hajalliseksi vaikka tahto mitenkin vilpittömä ja halu harras olisi.

Tätä anteeksi pyydytään, sekä oitis varsinaiseen aineeseeni käsitiksi käyden saan täten kunnioittaen mainita:

I.

Maantieteelliset ja Kansatieteelliset havaannot.

Kuullessaan mainittavan nimen "Tornio" tuntee etelä-Suoma-

lainen selkäpiit[?]ensä ehdottomasti karmasevan, sillä vaikka eteläisen-
kin Suomen asukaskin on ehdottomasti kylmän ilman alan lapsi,
ja vaikkakin hän on saanut taistellessaan maakamaransa niukkaa
luontoa ja sen pahinta vihollista, kylmyyttä, vastaan, oppia pol-
vesta polveen tuntemaan mitä Pohjolan viljeleminen ja Pohjan-
tähdän alla asuminen merkitsee, ja vaikka hyyttävä hallakaari
ei hänen käsitteilleen aivan vennon vieras ole, yhtä vähän kuin
hän hämmästyy hyistä ha~~u~~keakaan, niin sittenkin soi tuo "Tornio"
nimi hänen korvissaan jottain sellaiselta, jonne hän vaan ei toi-
voisi koskaan joutuvansa, ja jossa hän tuskin uskaltaa kuvitella
löytävänsä sanottavasti muuta kuin lumilakisia vaaroja, tuimia
tunturiselänteitä, ruokottomia rämeitä, notkuvia nevoja ja pohjatto-
mia soita, joilla nälkäiset sudet ja ahneet ahmat tallustelevat
vaaniessaan seudun aivoiden eläjien, ainoita elukoita, poroja, kun
ne käyvät laichoilta laitumiltansa jäkälää lumen alta eiviekseen
etsimässä, missä lyhyen ja kylmän kesän kosteat ilmat synnyttä-
vät inisevien itikkain ja vertajanoovien sääskein sankat parvet kuu-
saksi ja rasitukseksi niille poloisille eläjille, jotka kansojen kaitseja
on sinne asukkaiksi asettanut.

Ja vaikka olin omasta mielestäni jo kokolalla kokeneempi
kuin mitä vertaiseni ovat yleensä, ja vaikka olin ristiin ja rastiin
samoillut Venäjän Kajaalan karut kankaat, keinumut Huolaan kirk-
kaina siintävien järvien laineilla, katsellut Kaatrakosken komeita kuo-
hujia, samoillut aukkaan Wienan antiokia rantamaita, Oregon ja Scip-
sen ihanota ja vesirikkaita vesia venkein soudellut, sekä keski-, itä-
ja etelä-Venäjän yksitoikkisilla, vilja-aroilla astellut ja niiden asu-
jantien kurjaa taloudellista tilaa ihmetellyt, niin, myönnän sen
nyhtä häpeällä, oli tuo etelä-Suomalaisten ennakkoluuloinen ja pin-
tapuolinen käsitys minunkin uskoni, Torniojen rantaseuduista, saanut
minä kummallisen kiroksi, että uskoin siitä pääasiassa aivan sa-
maa, mitä muutkin. Eikä tämä uskoni suinkaan horjaltanut mi-
nⁱä "havainnoista", joita Alatornion Provasti J. Granö sanoi tekneen-
sä Tornion jokivarсилta, jossa hän m. m. sanoi kansan tyyppin ylen-
sä muistuttavan n. s. "mongoliaista" alkujuurta. — Niin, niin! Joka
Lappalaisia, tai heidän ja sinne eksyneiden suomalaisten sekarotuisia
jälkeläisiään kotineen, telthtoineen, koirineen ja porokarjoineen sekä mon-
golilaisine naamoineen saan siellä matkallani ihaella, ajattelin lähtis-

säni sanotusta kaupungista samoamaan joen vartta ylöskäsin. Mutta
kuta ylemmäksi ylenin, sitä suuremmaksi kasvoi hämmästykseni
kansaan ja kansallisuuteen nähden. Sillä kaikkialla täällä tapasin
kansan, josta Suomi-äitimme ei syyttä ylpeä liene. Yhäreä, kauris-
muotoinen, notkealiikkeinen, jäntevä ja vakavaluonteinen on kansa yleen-
sä Peräpohjassa; ehkä naisväki vähän verettömämpi ja kalpeampi kuin
etelä-osissa maamme, vaan eipä silti saamattomampi tai heikom-
pi, vaan päinvastoin kestävämpi ja sitkeämpi kuin maamme muu-
sa osissa sekä ennen kaikkea: suomalaisempi eikä yksin luonteensa,
vaan katsantokantojensa, tapojensa, ulkomuotonsa, vaatetuksensa ja -har-
taan huorskautensakin puolesta. Kansantapoja mainitessa tulee muistaa
niitä elinheitoja, joiden keskellä Peräpohjolainen elää; ja kun sen
muistaa, niin sillan jo osaksi on selvillä syyt, miksi ne täällä
ovat muodostuneet juuri sellaisiksi, kuin mitä ne nykyään ovat.
Tuo ankaran tiurma taistelu osittain maaperän karua kamaraa oit-
tain Pohjoisimman Pohjolan kylmää ilman alaa vastaan, on toisaalta
kasvattanut kansan sitkeäksi ja kestäväksi niinkuin Suomalainen saloseu-
tujen asukas on koskaan saattanut olla; ja toisaalta ne ovat opetta-
neet Peräpohjolaiselle vähään tyytymisen konsta sekä samalla tehneet
hänen tarpuissaan, talouudessaan, elatuksessaan ja elämässään yksinker-
taiseksi ja nöyräksi mieleltään sekä uskoltaan niin murtumattoman
lujaksi, ett'ei hän joudu hädässään koskaan epätoivoon; sillä kask-
ki elämänsä puutteet, vajavuudet, vastoinkäymiset ja koettelemukset
hän ottaa vastaan Jumalan kutuvasta ja kurittavasta kädestä. Ja
siksipä hänen uskonnollinen vakautuksensa, hänen hengellinen var-
muutensa ja hänen luja luottamuksensa korkeimman Häitsijan ereh-
tyvättömään johtoon, on niin verratoin, että hänet siinä suhteissa voi-
taneen asettaa ylpeydellä kansamme esikuvaksi ja maamme muiden
asujanten malliksi. —

Suurin osa peräpohjolaisia ovat uskonnoltaan lahkolaisia, s. o.
laestaadiolaisia, vaan löytyy paljon varsinkin nuoremmissa polvessa
kansalaisia, jotka siihen eivät enää kuulu, eivätkä sitä hyväksy,
eivätkä kannata. —

Omaamatta vähintäkään halua syventyä lähemmin analysoivaan
maan tämän lahkolaisliikkeen oimittuuksia ja valo- enemmän kuin
varjopuoliakaan yhtä vähän kuin sen asemaa valtiokirkkoomme nähden,
en sittenkään malta sivuuttaa erästä seikkaa, josta todisteita kuulun

melkein joka kylässä pitkin v. kesällistä taivaltani. Se on tuo nykyisen Hokea- arvoisen Arkkiepiscopamme, eli Suomen valtiokirkkomme nykyisen korkeimman Esimiehen kirjoittama kirja, laestaadialaisuudesta.

Epäilemättä se oli merkkitapaus tuon lahkon historiassa tuon mainitun teoksen ilmestyminen. Sillä sen täytyy väkistenkin tulla aseeksi, jonka iskut lahkon vastaisessa elämässä kieltämättä tulevat tuntumaan.

Mutta viepikö se sinne, minne sen oli tarkoitus tuota lakkoa viedä, vai vaikuttaako se aivan päin vastoin kuin mitä Herra Arkkiepiscopamme toivoo sen vaikuttavan, s. o. tuleeko se tuota lahkolaisuutta vastaisuudessa taannuttamaan vaiko uudelleen sitä elvyttämään, se on mielestäni asia, johon ei liene niinkään helppo vastata kuin mitä päältä nähdessä luulisi.

Sillä se tapa jo ensinnäkin, s. o. tuo jäykkä ankaruus, jolla Herra Arkkiepiscoppa sinä tuon lahkon erehdyksiä ja väärinkojoja esittää ja tuomitsee, on yhdelle ja toiselle enemmän lankeamukseksi kuin parannukseksi; ja toisekseen näyttää epäamättömältä se, että sanottu teos ei ole vapaa virheistä, se on vääristä esimerkeistä ja todistuskappaleista — seikka, joka selvenee helposti sille, joka muistaa sen, miten sanottu teos on syntynyt. Se kun on tuos osittain hänen havaannoistaan n. s. piispantarkastusmatkoilta ja osittain niistä tiedoista, joita hän näillä matkoillaan kokosi ~~kontra~~ ^{ku} keneltäkään. Näin ollen oli ilmeisesti selvää se, että hän sai tietonsa epäoikeina s. o. liioiteltuina, pintapuolisina ja vieläpä osaksi väärinäkin; ja että sanottu teos sittenkin on niinkin tasapuolinen ja tarkkapiirteinen tullut, se kai on selitettävissä siten, että sen tekijällä oli niin vilpittöin tahto ojentaa ja neuvoa eksyneitä rakkauudessa; ja että hän muutoinkin on tunnettu eteväksi ja kyvykkääksi ei ainoastaan kirjailijana, vaan toki ennen muuta uskonnollisten liikkeiden tuntijana ja tutkijana. Tällaisena hänen tarkka vaistonsa on kait saamastaan ainevarastosta paljonkin pois karsinut ja kelvottomana hylännyt, vaan että tuo valikoiminen olisi sittenkin voinut olla vielä tarkempi ja perinpohjaisempi, sitä rohkeuden laula. Sillä nyt on tuo teos tullut pahennukseksi ja kompastuskiveksi monelle peräpohjalaiselle niin hyvin laestaadialaiselle kuin muillekin. Sillä niin pian kuin he näkivät kirjasta, että esim. se ja se

kohta — joko lahkon opinkappaleiden varjojuolista, tai itsensä Laestadius' en persoonasta, on tavalla tai toisella poikkeavaa siitä minkä he todeksi tietävät, niin he luonnollisesti närkästyvät ja ovat valmiit maksamaan samalla mitalla takasin, joten lieneekin selitettävissä se seikka, että sanotusta teoksesta saapi siellä tuon tuostakin kuulla lauseita sellaisia kuin: „roska kirja“, „valheiden kokoelma“, „vääristetty“ y. m. Näin ollen saattaa edessä olla se mahdollisuus, että jalon tekijän rakkauden työ, tunnollisen tutkijan kädestä lähtenyt kirjateos ja isänmaan ystävän ojennettu käsi eksyneille, onkin saanut osakseen sekä vihaa että nurjamielisyyttä, ja onkin käytännössä siten tullut aseeksi, jolla ei rakenneta vaan revitään, ei yhdistetä vaan hajoitetaan. Niin ainakin luulen siellä huomanneeni käyneen. Mutta ihminen se tässäkin asiansa — sitä lienee syytä muistaa — tuomitsee ja näkee sen kuin silmien edessä ja korvin kuultavana on, vaan Herrä katsoo sydämeen. — Ja kukapa tietää, vaikka Hän — kansamme korkein Kaitseja — näiden äärimmäisyyksien kautta etsisi ja valmistaisi tuota itsepintaista ja jäykkää, vaan samalla suoraa ja teeskentelemätöntä Peräpohjolan kansaa ottamaan vastaan totuutensa puhtaampana, kirkkaampana ja täydellisempänä silloin, kun Hänen aikansa on tullut, ja Hänen hetkensä on löytynyt? — Olkoon sen asian laita, miten on, varma vaan joka tapauksessa on se, että kansamme paras aines — jos nöyryys, vaatimattomuus, Korkeimman johtoon luottaminen, tapojen raitius ja yksinkertaisuus sekä pettämätön sitkeys ja lannistumaton tarmo taistelussa olemassa, olonsa eteen pidetään hyveinä —; on sittenkin kansa täällä Peräpohjolassa.

Mitä asujanten elinkeinoihin tulee, niin tärkein niistä on maanviljelys ja karjankato, joka v. mainittu elinkeinon haara näyttää niille seuduille ennen kaikkea olevan tulevaisuuden elinkeino. Sillä vaikk'ei siellä — kylmän ilmanalan vuoksi — vilja ehdikkään kaikkina vuosina sadoksi tuuleentua, niin heinä kyltö aina kerkiiä ja muuten näyttää maaperäkin — olletikin siinä avassa altaassa, jonka keskellä Tornionjoki vuolaana virtaa — olevan heinän viljelykselle aivan verrattomasti sopiva. Sillä sen ravitsemisvoima heinälle, näyttää melkein tyrehtymättömältä. Niinpä esim. tänä kesänä, jolloin Pohjois-Suomeen yleensä tuli huono heinävuosi, olivat nuo jokivarren laajat niityt niin rehevän heinän

peitossa, että ihmetellen sitä täytyi ihailu monestikin
muuttui aivan hämmästykseksi, kun niittyjen omistajilta sain kuul-
la, että samallainen sato oli niityistä korjattu 20, 30, 40 ja 50 vuo-
tena ilman että niittyyn oli minkäänlaista työtä tehty, munta
kuin se, että heinä niistä oli vuosittain korjattu! Tämä seikka
on siellä niin omituinen ja silmiin pistävä, että jokaisen,
ken hiukankaan tuntee maanviljelyksen perusehtoja, täytyy vakaen-
tua siitä, että noiden seutujen vastaisuuden elinkeino on heinän
viljelys ja karjanhoito. — Eikä suinkaan karjan omistajalla ole
siellä huolta ja väivää tuotteidensa kulettamisesta markkinapai-
koille. Sillä pitkin joen länsirannalla asustavat suomalaiset —
Ruotsin valtion alamaiset — ostavat voin suoraan kotona korkeim-
piin hintoihin ja vievät sen sitte tullivarkain rajan yli. Ja
kun maaperä on siellä heinänviljelykselle niin edullinen, sekä
kun karjan antimet niin helposti voidaan rahaksi muuttaa, niin
on kerrassaan käsittämätöntä se, miksi siellä ei jo yleiseen suu-
rempaakaan huomiota tähän ole pantu, vaan vielä melkein poikke-
uksetta pidetään pellot viljan kasvussa — ohraa, kauraa ja perun-
noita — vaikka se, jos vielä hyvin kasvaisikin, harvoin aivan
virheettömänä kylmältä säilyy.

Waan se on kait tuo meidän kansamme tunnettu luonteen
varjopuoli, itsepäisyys, joka tässä päävaikuttimena on; sillä jos se
Suomalainen maamme muissa osissa jo on itsepäinen, yksivaki-
nen ja uskollisesti säilyttää isiltä perinnöksi saamansa tavat ja
hatsantokannat, niin Peräpohjolan asukas on tässä suhteessa aivan
auttamaton. Hän ei uusi — oli se vaikka miten kelvollista —
ei hivillä tartu ja yhtä koviille se ottaa hänen kanssaan ennen-
kuin hän luopuu vanhasta. N. s. nykyajan mukaista niittyjen
ruokkoamista ja heinän viljelystä ei siellä vielä kovinkaan mo-
nessa paikoin tapaa, vaan jo sentään siellä ja täällä näkee
maat vuoroviljelyksessä ja niityt kyökeinä kasvavassa ja ilahdutta-
vana enteenä parempaan päin lienee pidettävä sitä, että tukkap-
tikeässä siellä näkee uutisviljelykselle perattuja niittyjä ja joskus soi-
takin. Ja kun ei ole pelkoa siitä, että heinänviljelykselle sovelias
maa kohtakaan loppuu, niin kyllä kait vuosi vuodelta siellä nii-
tyt laajenevat ja heinän sato enenee sen mukaan. Ja jos mil-
loin koittaa se päivä, että niittyjen hoito ja heinän viljelys tulee

peräpohjolaiselle tärkeimmäksi elinkeinoksi, niin silloin saamme
kaut kummeksien ihmetellä sitä vaurautta ja hyvinvointia, mi-
hin peräpohjolaiset sen avulla kohoavat. Oli sentään eräs seikka
jossa nuo sikäläiset heinäviljelijät tunnustivat yleensä olevan
aikansa tasalla paremmin kuin missään muualla Suomessa.
Tarkoitani koneellista heinäntekoa, joka kulkemallani alalla jo
näyttää tulleen niin yleiseksi, että taloja, joissa ei esim. ol-
si niittokonetta, saa siellä oikein etsimällä etsiä. — Useassa
paikoin on niittokoneen ohella myöskin kevoisharavia, vaan niitä
ei ole sentään läheskään niin yleisenä kuin edellisiä. Tämä
omiteraisuus saapi selityksensä siitä, että siellä on turki työläs saa-

^{Obs. tähän da}
^{aikaan}
A. Peltonen nuoremman tähän tekeiseen työntekijöitä. Asutus on harvaa, ja joku osa
nuoremman väestä viettää aikansa tukkitoissa, s. o. niiden kaadan
massa, vedossa ja uittamisessa, jota seudulla näytään harjoitta-
van siksi huomattavassa määrässä, että se työvoima, joka siihen
käytetään, tuntuu kylläkin maamiehille varsinkin kesäisin, jol-
loin hänkin apulaisia, kesätöiden suorituksessa ennen kaikkia, kau-
paksi. Toinen yhtä valitettava vitsaus siellä tunnustaa olevan
n. s. Amerikkaan muutto, ja syyt, miksi se siellä on niin
vauhtiinsa v. aikoina päässyt, ovat — ainakin tämän kirjoittajalle
milt'ei arvaamattomissa. Jos Ruotsalaisilta Pohjanlahden rantasen-
duilta rahvas, jonka suorissa yleensä Lemminkäisen seikkailuin-
toinen veri lainehtii, asukkaat siirtyvät milloin Amerikkaan
ja kosa minnekin, niin sen vielä jaksaa käsittää kuta kiini-
kin, olletikin jos lähemmin tuntee tuon kansan vaiheita jo
varhemmista ajoista asti. Mutta että tuo tauti on nykyään a-
veluttavassa määrässä alkanut levitä yksivakaisten ja jäykkien
peräpohjolaistenkin keskuudessa, se on ilmiö, jota ei liene niin-
kään helppo selittää. Sillä jos kansa, joka muutoin viisi välittä-
miiden riennoista ja miiden pyyteistä, tässä suhteessa näyttää
ryhdyntä kevytmielisyyttä, niin täytyy sillä kait siihen olla
syynsä ja vaikuttimensa.

Suulisin kyllä, että yhtenä syyinä tähän ovat ne ha-
kuttelevat ja köyhää Peräpohjolaista häikäisevät tiedot, joita Am-
riikan rikkauksista ja eduiista hänelle uskotellaan monella eri
tavalla; ja toisaalta saattanee nuorison vapauden halua virittää
tuokin jäykkä laestaadialaisuus, joka ikäänkin kahlehtien painaa

siellä vanhoja ja nuoria, (on tuohon siirtymiskiihköön yhtenä vai-
kuttimena); sekä saattanee siellä pohjalla olla - tuon jäykän perä-
pohjolaisten kuoren alla - kansan luonteessakin vielä jotain aines-
ta, johon tuo siirtolaisuustauti helposti viriää kunhan se vaan
keuran on saanut siihen tarttua? - otaksuma, joka ei liene
niinkään mielivaltainen sille, ken muistaa sen, että nuo perä-
pohjolaiset ovatkin alkujaan etelämpää Suomesta sinne nykyi-
sille asumusaloilleen muuttaneet, joten heissä vielä voipi olla jo-
tain luonteenomaisia yhtäläisyyksiä niiden etelämpänä asustavien
veljiensä kanssa. Ja olkoon tuon asianlaita miten onkaan. Sum-
ma vaan on se, että Peräpohjolan asukkaista on v. aikoina
hudestuttavan usea mennyt Amerikkaan.

Tämä seikka se - yhdessä tukkiliiikkeen kanssa - vaikuttaa
sen, että puute tyväestä on seudulla yleiseen tuntuva; ja tästä
kai on johtunut se, että koneelliseen maanviljelytyöhön seu-
dulla niin yleiseen on ryhdytty.

Karjanhoidosta puhuessani, täydyin pikipäin mainita po-
ronhoidostakin. Sillä jo Kolarista pohjoiseen hoidetaan niitä ai-
van yleiseen niinkuin Suomen kuin Ruotsinkin puolella.

Kieltämätöntä ja yleiseen tunnettua on se, että porosta
on suuri siunaus ja höyry Peräpohjolaiselle. Poron on kylmän
ja karun pohjolan eläin ja sellaisena täyttää se kaikkiin puo-
lun tarkoituksensa. Se liikkuu keveästi hyyisten hankien harjan-
teilla; se hoitaa itse itsensä kesät ja talvet, eikä se vaadi
muuta kuin laajoja tunturilaitumia, jotta se ei voi elää eikä
menestyä. Häsitäytystä siitä, mikä merkitys jo Tornion jokivarte-
laisilla on poroistaan saapi siitä, kun tietää että jo esim. Alk-
kulan eli Yli-Tornion seurakunnassa on keskimäärin 100 poroa
taloa kohden. Ja kumminkin on sanotussakin pitäjässä porojen
hoito vielä jokseenkin sivuelinkeinona. Sillä esim. niiden paimen-
uus on siellä vielä yksinomaan Lappalaisten toimena, ja niin
kauan kun se sellaisena on, ei se tarkoitustansa täydelleen vas-
taa. Sillä vaikkakin Lappalainen siinä toimessa lienee voitta-
maton, niin ei hänestä monista sijista ole toisten porokarjien
paimentajaksi. Sillä hän ensinnäkin on viekas ja epärehellinen toi-
messaan, joten ne, jotka hänelle eivät toimita viinaa, tai eivät
muuten sopimuksessa tehdyn välipuheen yli maksa hänelle palkkioita, ei.

vät poroistaan paljonkaan koston. Sillä kun hänellä on niiden sikiväisyys, hoito, peräänkatominen ja merkitseminen oman mielivallan asuin ei ole ollenkaan harvinaista se, että hänen hoidossaan toisten porot, menestyvät samalla kun toisten, eivät menesty. Ja miksi niin? Siksi, että hän saattaa lyödä velvollisuutensa monella tavalla laimin, ellei hän suorastaan vääryyttä harjoittaisikaan. Niinpä hän ensinnäkin saattaa jättäytyä välingpitämättömäksi si porojen paritusajjoista, josta seuraa se, että naaraat tulevat (!) astutekuiksi peräti sopimattomina aikoina.

Toiseksi voi hän jättää porot liikaa paljon oman onnensa nojaan, joten ne metsissä, omassa vapaudessaan juoksennellessaan ~~sa~~ voivat joko villiyntyä, eksyä tai joutua kaikenlaisiin vaaroihin sekä susien, ahmojen ja koirien saaliiksi. Tahi voivat ne omassa vapaudessaan juosta maanviljelijöiden viljelysmaille, joilla he useasti tekevät suurtakin tuhoa, jonka porojen omistajat saavat kalliisti maksaa. (sen saa paimen maksaa.)

Kolmanneksi saattaa paimen porojen merkitsemisen jättää aikanaan toimittamatta ja se on seikka, josta porojen menestys ensi sijassaan riippuu.

Sillä ell'et poron vasikkaa merkitse aikanaan, niin sitte, kun se on eronnut emästään, on sen merkitseminen aivan mielivallan asia, joten paimen saattaa merkitä tuollaisia vasikoita kenen omiksi vaan tahtoo.

Ja samapa se on monesti laita emäpeurojenkin. Sillä kun ! niiltä merkit kuluvat - syystä, että korvat kasuvat -, niin ovat ne ainakin kahdesti vuodessa merkittävät, - tempymme joka muuten on niin petomaisen julma, että sydäntä oikein kouristaa sen palfas ja jätteleminenkin. Sillä tuo merkitseminen toimitetaan porukkekselta siten, että porolta raiskataan korvat. Ja kun samalla paimenella on hoidossaan tuhansia poroja sadoista taloista, niin täytyy jokaiselle talolle keksiä oma merkitsemistapansaakin - oikeastaan: paimenella täytyy olla kyky raadella poroilta korvat niin monella tavalla kuinka monen talon poroja hänen paimennettavanaan kullainkin on.

On siinä pykälää, lovea, reikää ja halkeamia poroparkojen korvissa. Ja välin on merkki sellainen, että koko korva - joskus molemmatkin - on lyöty pois. Ja poron on siihen tyyty-

minen äänettä ja valittamatta! - Ihun tuo merkitsemisaika tulee, min-
paimen johtaa palvelijoidensa ja koiriensa kanssa porot porvaintauk-
seen = tarhaan, jossa niiden täytyy nälissään seistä siksi, kunnes
kukin on merkin saanut.

Helppo tempu se ei ole paimenellekaan. Sillä varsinkin
isompien urosporojen kiinnisaanti ei ole leikin asia tarhassakaan.
Tuhat lukuisena seisoo porolauma aitauksessaan, kylki kyljessä, sarvet
eteen ~~ojallaan~~, turpa maassa ja isommat edessä sekä pienet takana.
Merkitäjät lähestyvät tuota sarvilaumaa, joka seisoo paikoillaan
ja näyttää edestä katsottana palaneelta ryteiköltä, josta haaraiset puun-
juuret ulkonevat ja muodostavat läpipääsemättömän etuvarustuksen po-
rojen eteen.

Mutta merkitäjät ovat tulleet jo niin lähelle, että heidän koi-
ransa, haukunnan säestämänä, syöksyvät porojen kimppuun. Silloin
alkaa tuo ryteiköltä näyttävä valli liikkua huimaa kyytiä eteen
käsin sekä samalla särkyä ja hajoaa sen mukaan mille taholle ku-
kin elukka ryntää

Silloin tarvitaan notkeutta ja rohkeutta! - Yks, kaks, lennä-
tää paimenen suopunki ilmassa ja lenkki tarttuu poron sarveen
haarukaihvin, eikä aikaakaan niin hyppää suopungin kahlehtima
poro pystyyn takajaloilleen ja keikahtaa samaa kyytiä selälleen ma-
han, johon paimen heti apureineen hyökkää, sitoo elukan ja lyö
sen kovaan merkin erityisellä merkkikirv~~ellään~~ällä.

Ellei paimen ehdi saada suopungin vapaata päätä kiedo-
tuksi jonkin kannon tai puun ympäri ennenkuin poro on ehti-
nyt laukata suopungin mittaa, niin on yritys ehdottomasti mennyt
myttyyn, sillä ei paraskaan paimen jaksaa suopunkkia käsissään pi-
dellen pysyä pystyssä, silloin kuin poro sen lenkistä kiskasee; ja
ellei taasen paimen ole silloin heti siinä saapuvilla, kun poro nu-
rin maahan keikahtaa, niin tyhjiään siinäkin tapauksessa yritys rau-
keaa. Sillä pian on poro taas uudelleen jaloillaan ja vapaa nuo-
ran silmukasta, jos siinä vaan ruvetaan sen kanssa kuhnailemaan;
eikä ole harvinaista sekään, että poro - kun se on riski - ryöstäytyy
miesten alta ja laukkaa tiehensä ennenkuin paimen onkaan ennät-
tänyt hänen kovan sa raikata. On muuten vallan omituista se, että
ei porojen merkitsemiseksi ole voitu parempia keinoja keksiä! vai lie-
neekö noita liijoin yritettykään! Mutta olkoon sen laita miten tahansa

Mitä siinä
kuvaa kerro-
taan! Ei
muuta kuin
suopunkkia

Kyllä jaksaa

niin summa tästä sittenkin on se, että tässä kohden tulee tuon ta-
van tautota — ellei muuten, niin hallituksemme toimesta. Sillä se on
niin julma, petomainen ja samalla epäoikea, että väkistenkin täytyy
siitä loppu tulla. Wai onko poro sitte sellainen elukka, joka saa
vaan antaa peräpohjalaiselle kaikki, mitä elukka ihmiselle antaa voi,
saamatta ja toivomatta tältä koskaan takaisin muuta, kun raakuut-
ta ja petomaista kohtelua! — Ei toki sen asian laita niin anta-
matoon liene, ett'ei sillekin oikeaa tapaa löydettäne, kunhan vaan
etsitään ja asia varteen otetaan!

Merkittävä saavat porot melin määrin kuleksia vaaralla ja
tulevat siellä toimeen miten kukin voi. Poikimisen aikana ote-
taan tavallisesti poikiva poro tarhaan, jossa sitä pidetään siksi
kunnes vasikka on niin vaurastunut, ett'ei se emän hoitoa enää
kaipaa. Silloin vasikka saa lähteä tarhasta ja usein myöskin em-
vaan usein emää pitää paimen tarhassa vielä kotvan senkin pe-
rasta, kun hän vasikkan on jo laskenut menemään. Tämän
tekee hän saadakseen poroa lypsää. Sillä poron maito on kelvollis-
ta muillekin kuin Lappalaiselle ja poron juusto, jonka valmistamis-
sa Lappalainen on kätävä, onkin aika hyvää herkkua. Syksyn
tullen valikoi paimen kustakin merkkilajista suurimmat ja vanhem-
mat porot ja kulettaa ne omistajilleen, naaraat lahtielukoiksi ja
koiraat talviajoja varten.

Kun poron hoito on tässä ylempänä mainitulla kannalla,
niin jo tuon outokin huomaa, ett'ei se sellaisenaan tarkoitustaan-
sa jaksa täyttää, vaan on elinkeino, jota milt'ei vaan huvin vu-
ksi ja sivuelinkeinona harjoitetaan; ja jonka hoito on kauttaaltaan
uskottu juoppojen ja epärehellisten lappalaispaimenten = „raition” huole-
Ja vaikkapa hän olisi rehellinenkin ja kokisi parhaansa mukaan
täyttää velvollisuutensa, niin jo se seikka, että yhdellä ainoalla
raitiodella on tuhansia poroja paimennettavanaan, tekee porojen tark-
ja kelvollisen hoidon aivan mahdottomaksi.

Senpä vuoksi ei olekaan lainkaan ihmettä se, että poroja
karkaa — joko itäänpäin aina Ruodaan asti, jolloin ne ovat aut-
tamattomasti hukassa, tai länteenpäin Ruotsin puolelle, jolloin ne ja-
kus sieltä saadaan takasinkin kun sattuu; tahi karkaavat ne poh-
joiseen päin, jolloin niiden kohtalo on epämääräinen riippuen siitä
kenelle — lappalaisille, venäläisille, ruotsalaisille vaiko norjalaisille ne

lypsäis

Naaraat
ei tapeta

joutuvat. — Joskus, vaikka harvemmin ne karkaavat etelään käsin ja silloin ne saattavat tehdä Kemiläisille, Rovaniemiläisille, Tiläisille, Simolaisille ja Oululaisillekin maanviljelijöille aika kiusaa ja harmia. Samalla kun ne tavallisesti ovat omistajoiltaan tietysti menneet hukkaan.

Samoin vakuutettiin, että kevät hankiaiset, milloin ne osuvat olemaan kovat ja pitkälliset, tappavat poroja — varsinkin vasikaita — sadottain. Sillä ne kun eivät jaksä jäkälää kovan hängen alta kaivaa, niin edessä ei ole muu kuin nälkäkuolema! — ellei paimen kesällä — tai porojen omistajat — ole varanneet talveksi niille jäkälää. Mutta parhaallakaan tahdollaan ei paimen voi tätäkään tehtävää täyttää; sillä kun hänen hoidossaan on tuhansia poroja, niin mistäpä ja millä väellään hän niille kaikille riittämään asti saisi jäkälää kootuksi. Mutta toista se olisi tässäkin tapauksessa, jos porojen omistajat itse ryhtyisivät kesällä keräämään jäkälää kukin elukoilleen. Silloin asia kyllä kävisi päinsä; sillä kymmenille ja sadoillekin on sentään jäkälän kasaaminen helpompi asia kuin tuhansille, olletikin kun täten tulisi työkkin jaetuksi useampien tekijöiden kesken.

Taitoi nautakarjaa ja poroja pidetään Peräpohjolassa vielä joku määrä lampaista ja hevosia, vaan sika ja kanat y. m. siipikarja ovat siellä melkein tuntemattomia. Mitä lampaiden hoitoon tulee, niin luulisi sen siellä paremminkin käyvän päinsä; sillä laakearinteisillä vaaroilla ne kyllä mieluummin viihtyvät kesällä. Mutta tuo 9 kuukautta kestävä talvi kait se on, joka asettaa luonnolliset esteensä lampaiden hoidon laajemmalle levenemiselle? Hevosia on vaan yksi, korkeintaan kaksi joka talossa ja omintunnetun pistioudon matkalaisen silmiin oitis se, että omintakeista eli n. s. peräpohjoista hevosrotua ei näy sendulla muuta kuin nimeksi, vaan kyllä muuta rotuja ja olletikin tuota kautta maamme kuulua Rovaniemen hevosrotua, jonka tyyppillisimmät tuntomerkit ovat: suuri koko, kömpelö ruumis, pää verrattain iso ja kovat pitkät ja veltot, sekä liikkeet raukeat, vaan samalla voimakkaat ja väri joko punainen tai poutuni tai punerva. Näitä siellä näkee melkein poikkeuksetta joka talossa. Ja jos syvennyt tutkimaan syitä tähän omintunnetun ilmioon, niin lienee se seuraava? :

Niukat ruokavarat ja kovat elin ehdot eivät salli peräpohjoalaisen

ryhtyvän varsoja kasvattamaan kotiloissa, jonka vuoksi hän ostaa nuo elukkansa Kemmin, Oulun, Rovanniemen ja Tornion hevoismarkkinoilta, joille varsinkin Rovanniemeläiset ovat herkkäät kulettamaan hevosiaan, jolla rodulla on ensinnäkin se hyvä ominaisuus, että se sikii erinomaisen hyvin ja toisekseen se on ikäänkuin luotu elukaksi niille seuduille, missä ei ole varaa pitää useampia hevosia. Sillä se - osittain siksi, että se omaa etupäänsä vetoelukan ominaisuudet ja osittain siksi, että se on niin kookas ja väkevä - vetää kuormia kahden tavallisen hevosen edestä.

Muuten yhteydessä tämän kanssa saanen ohimennen mainita siitä tavastakin, millä karjaa täällä hoidetaan. Tarkotan sitä puhtausta, joka vallitsee peräpohjolaisissa karjahuoneissa, jopa siihen määrään että esim. nuori väki useissa paikoin asuu läävissä kesällä! Eikä mitään huoneita lääviksi lumisikaan - niin puhtaita ne ovat - ellei missä näkisi pilttuita. Ei vähääkään läävän hajua, eikä merkkiäkään mistään jätteestä, joka niille läävän leiman antaisi! Ja paras seikka todistamaan niiden kaikinpuolista siisteyttä, on kuitenkin se, että nuorisot niissä kesillä asustaa. Sillä tuo nuorisot, samoin kuin vanhuksetkin, ovat siistiä ja puhtaita, jopa siihen määrään että muualla Suomessa en ole sellaista niin yleiseen tavannut. Hauskan ja virkistävän vaikutuksen tekeekin sen vuoksi peräpohjolaisen talo kokonaisuudessaan. Sillä kaikesta vaatimattomuudestaan huolimatta on joka paikka talossa siistiä, puhtaata ja sääntillistä niin että ihmetellä sitä saat yllin kyllin. Maalatut asuinrakennukset - usein myöskin ulkokuoneet - valkoisine ikkunoineen ja maalattuine lattioineen näyttävät ensikatsannolta mill'ei liialliseltakin yleisyydeltä niissä oloissa. Mutta kun muistamme sen, että nuo kättelevät pohjolaiset ovat itse rakentaneet talonsa, itse sen siistyneet ja maalanneet, niin pian katoaa harkakuva mielestä ja kunniointu heidän kätevyystään, siisteyttään ja puhtauden haluaan kohta herää sydämessäsi. Ihun tähän sitten vielä tulee se, että karjaa ei kesäisin yleiseen käytetä lainkaan kotona, vaan pidetään n. s. kesänavetoilla, s. o. metsäpalstoilla, joiden etäisyys talosta useinkin on 5-10 kilometriä. Näille on rakennettu - talon varojen mukaan - n. s. kesäpiirit = koppelit - joilla joku osa talon naisväestä kesät lämpensä asustaa ja hoitelee karjaa siellä sekä valmistaa siellä maidon kerman ja usein voinkin. Että maitotalous - tällaisissa vaillinaisissa

kesäpiirteissä parhaallakaan siisteydellä - ei kaikin paikoin jaksanut seurata aikansa, lienee selvää sanomattamikin. Mutta parhaat metsäpiirit ovat taasen niin järjestetyt, etteivät laitokset niissä anna vähääkään jälkeä etelä-Suomen parhaille maitotalouksille. Niinpä esim. tutustuin muutamaaan sellaiseen, jossa paitsi siistää meijerskan asuntoa, oli tilava maidon säilytyskuone, karjan lypsikuone, voin säilytyskuone ja jäähdytyslaitos sekä - sauna. Ja kun tuo rakennusryhmä oli laitettu viettävälle rinteelle, josta pulppusi kirkas vesinen raikas vuonilähde, jonka raikkaaseen uomaan oli jäähdytys- ja voin säilytyslaitos valmistettu, niin eipä enää tarkoitusensa mukaisempaa maitotalousrakennetta osaa mielessään kuvitella. Waan tässä olikin osakkaana kaksi taloa, joilla kummallakin oli noin 20 lypsävää lehmää.

Paitsi sitä siisteyttä, mikä tällaisesta järjestelmästä koituu asuinrakennuksille, on tuolla metsäpiiritielämällä oma raikas, vanha supisuomalainen merkityksensä ja viehätöksensä. Eikä ole lainkaan ihmettä se, että esim. talojen naisväki niissä niin kernaasti asustaa enemmän kuin sekään, että nuoret niin halukkaasti joutoaikansa ja varsinkin pyhän seudut niissä niin mieluummin majailee. Siellä hän kuiskivat kuuset ja humisevat hongat, kertovat peräpohjolan luonnontalouden herkkään korvaan Tapiolan kansan kauniista tarinoista, siellä Mielikki näkyy pohjan häveilevälle neitoselle vielä juhlapukimessaan ja siellä pohjan poika hymysiin kuuntelee Sini-piikkeen viehkeää laulua tai ihailee Nyyrikin ja Tellervon hurmaavia huilun säveliä! - Siellä he ovat vielä keskellä entisten satujemme tenhoisaa aikaa ja siellä syventyy nuorten mieli paremmin kuin kotiloissa tajuamaan suomalaisen metsämaiseman suuloisaa tenhoa, jonka vuoksi vanhat tarinat täällä polvesta polveen uusiutuvat ja esi-isien vanhat muistot ikäänkuin uudelleen siellä eloon elpyvät.

Huomasin selvästi, mikä merkitys tällä metsäpiiritielämällä on sikäläiseen kansalliselämään ja mikä merkitys sillä siis olisi ollut matkani tuloksiinkin nähden, vaan mielipahakseni oli aikaa minulla niin niukalta, että en parhaalla tahdollanikaan voinut sille uhrata tällä erää muuta kuin ne satunnaiset hetket, jotka silloin tällöin sain niissä viettää.

Samoin on merkitykseltään aikalaiseen kansalliselämään nähden

siellä nuorisolla se tapa, että se kokoontuu määrättyjen vaarojen lael-
le karkelamaan. Sellaisia karkelopaikkoja tapasin matkallani puolenkym-
mentä m. m. Aavasaksan, Luppion ja Revjäsvaaran, sekä Huitaperin
ja Oaxerin vaarojen laet. Ja omasta oli mielestäni tässä vielä
se, että nuo karkelopaikat olivat entisiä pakanuuden aikuisia mer-
kipaikkoja ja vieläpä tärkein ja suurin niistä — Revjäsvaaran
laella — seudun tärkein ja kenties ainoa entinen uhripaikka. —
Onko tämä sattumasta johtunut? vai ovatko nuoret polvi polvelta
säilyttäneet nuo paikat rakkauspina mutta, on tietystikin ensi ky-
symys, joka tästä havaannosta johtuu; ja minä puolestani ke-
naasti uskoisin viimeksi mainitun mahdollisuuden oikeammaksi; sillä
mikäpä olisi luonnollisempaa kuin se, että nuorisot pitkin matkaa
kautta vuosisatojen on ottanut lempipaikoihinsa nuo sijat, joilla esi-
isät historianantokaisina aikoina viettivät pyhät merkkipäivänsä ja
juhlaansa jumalien kunniaksi. Josin tähän kyllä voitaneen hyvällä
syylä sanoa: jos niin olisi asian laita, niin täytyisi tuon nuorison
tietää ja tuntea — ainakin osaksi — noiden paikkojen entinen arvo
ja merkitys j. n. e.

Mutta tätä väitettä vastaan asetan — ja täydellä syylä — kak-
si kieltämätöntä tosi asiaa. Toinen on se yleinen luonnolaki, joka
ilmenee koko eläinkunnassa jonkunlaisena paikan valinnan vaistona; ja
joka laki vaatii pääshypen keväällä lentämään Pohjolaan samoille seu-
duille ja saman katon räystäälle missä niiden esivanhemmat, joista
heillä ei ole hämärintäkään tietoa, ei edes aavistustakaan, ennen pesivä
ja onnellisina elivät; ja joka vaatii peipposen pesimään samoilla seu-
duin, missä sen esivanhemmatkin asustivat; sekä, joka vaatii kention
jälkeläisten tallustelemaan samoja saloja, kuleksimaan samoja korpia kun-
nien esivanhemmatkin; ja joka vaatii ahvenen, samoin kuin kaik-
kien muidenkin kalojen, valitsemaan kutupaikaksi esi-isänsä entiset k-
tupaikat j. n. e; vaikka emme suinkaan voine puhua siitä, että he
muistaisivat näitä aikoja, vielä vähemmän niistä tietäisivät, vaan
tekevät sen vaistonsa määrääminä, kuten ihmislapsienkin on niin
usein laita.

Toinen seikka, josta tuo nuorison muistamattomuus johtuu on
se, että vainolaisen hävittämistä ovat nuo seudut monasti olleet, jo
hävitettyjen kera hautaantuivat heiltä niin hyvin ulkonaiset kuin
sisällisetkin muistomerkit ja tarinat niistä, joten heiltä tietoisuuskin

esivanhempiensa entisyydestä hupeni ja haikuttui vähitellen, siksi, ettei parhaintakaan merkkipaikoista mitään sellaista tiedetty, joka viittasi esi-isien aikaiseen muinaisuuteen

Ja samaa, mitä tähän vaikuttivat nuo vainojen tuomat hävitykset, vaikutti tavallaan myöskin kansaan polvi polvelta juurtuva lutherilainen usko. Sillä puhumattakaan siitä, että se ei hypäksynyt alkuaikoihin minkäänlaisia tarinoita ja muistoja edes katholicisuuden ajoilta, niin asettui se vielä jyrkempään asemaan kaikkiin niihin tapoihin ja muistoihin nähden, jotka vähänkin vivahdivat pakanuuden aikuisilta ajoilta. Niin, jopa kirkko asettui näihin nähden monasti niin uhkaavaan asemaan, että ei tyytynyt vain niihin uhkauksiin, joita sen mahtavat auktoriteetit kulloinkin sinkauttelivat näitä vastaan, vaan tuon tuostakin nosti vainon heittä vastaan, joiden se luuli pakanuuden aikuisista muistoistaan kiinni pitävän, ja poltti rovioilla, surmasi miekalla ja kidutti vanhikomerossa useitakin sellaisia, joita sen korkea epäluulo kulloinkin kohtasi. Eikä tämä sen valvoa määräämisvalta rajoittunut yksinomaan varsinaiseen kansaan, vaan se monasti asettui ankaraksi kostajaksi niille harvoille oppineillekin, jotka näiden muistojen antoivat itseään viehättää pakanuudenkin aikuisia päiviä muistelemaan. Kun näin oli, niin täytyi kansasta kasvavasta muistojen vähen erin varista, joten ei ole ihmettelemistä siinä, että nuorisossa nousevassa polvi polvelta häipyi ja hävisi tietoisuus siitä, miksi näillä kukkuloilla entiseen aikaan kokouksia vietettiin ja karkeloita pidettiin. Mutta silti eivät itse karkelot tarvinneet hävitä, eivätkä hävinneethään. Waan - siihen taasen ovat omat syynsä.

Sillä sanottakoon nuorison karkelosta ja leikin pidosta, mitä sanottaneenkin, totena pysyy ja läpi eri aikakausien ja eri katsantokantojen sekä eri uskontotunnustusten, ovat ne karkissa kansoissa säilyneet ja pysyneet nuorten omina huolimatta lainkaan siitä, josko vanhuksset ja aikalaiset niitä kulloinkin ovat suosineet tai vastustaneet.

Ja se, että mitä yleensä on enemmän ehkä vastustettu kuin suosittu Peräpohjollasakin, on ollut omansa säilyttämään alkuperäisessä luonnossaan ja alkuperäisillä paikoillaan laajojen metsävaarojen aukeilla lakipailla kaukana kotoisista asunnoista ja loittona ankaroiden vanhusten mielivaltaisista ehkäisemisistä.

Tästä seikasta olen saanut varman varmuuden tarkastellu-
sani kansamme nykyisen nuorison leikkejä eri osissa maamme.

Sillä kun ne esim. nykyään Härmälässä ovat ei ainoas-
taan sallittuja ja luvallisia, vaan jopa aivan välttämättöminä
osana sikäläisen rahvaan uskonnollisissa juhlissa, niin suoritetaankin
ne ilman muuta juhlapäivinä ja juhlapaikoilla; ja
kun ne esim. Savossa on sallittuja, niin ne suoritetaankin
asuinhuoneissa — vaikk' ei läheskään kaikissa paikoissa niitä sallita
— ja ainoastaan niissä taloissa, joissa niitä sallitaan; sekä kun
ne Härmässä ovat luvallisia olletikin metsissä — s. o. asuntojen
lähistöillä, niin yleensä niitä siellä vietetäänkin; ja kun ne
keski-Suomessa ovat sallitut jonkun nimellisen „pito” tilaisuuden
ohella, niin näitä „pitöjä” keksitään jos jonkinlaisia, jotta vaan
nuoret karkeloluvan saisivat; ja kun ne Pohjanmaalla — s. o.
Suur-Pohjan^mmaalla — saadaan nykyään toimeen n. s. nuoriso-
seurojen iltamissa ja huoneustoissa, niin on nuoriso valmis näi-
tä seurojaan kaikilla mahdollisilla keinoin tukemaan ja ete-
kään viemään; ja kun ne vihdoin Peräpohjalaisten harras
hurskaus ja laestaadialaisuus julistaa pannaan, niin pakenee
nuoriso niitä viettämään sinne asti, missä saavat rauhan van-
husten vainolta ja kirkulta; joten nuo entiset muistopaikat ovat
tulleet heidän nykyisiksi kuheruspaikoikseen, joilta heitä karkoitte-
maan ei kykene laestaadialaisuus enemmän kuin entiset kirkollis-
vainotkaan; kunnes taas koittanee aika, jolloin vanhuksethin
tä sallivat ja tahtovat itse olla mukana nuortensa karkeloa ka-
somassa. Silloin ne kait jäävät vanhat tutut tantereet kylmille ja
unohduksiin. Waan ei suinkaan siksi, että nuorison karkelo-into
on tygrehtynyt tai talttunut, ei, mutta siksi, että karkelo silloin
toimitetaan kotona ja kotoisilla tanhuilla. —

Tällä en suinkaan ole tahtonut sanoa puolustavani, tai
hyväksyväni tuota n. s. nurkkatanssivimmaa tai pahetta, joka mo-
nin paikoin kansassamme on vimmannut nuorison viettämään
jouto aikansa rivoisti n. s. nurkkatanssin nimellä; vaan näillä puh-
taan kansallisen nuorisomme karkelon kanssa ei ole yhtäläisyyttä
muuta kuin nimi mahdollisesti.

Sellaiset loiskasvit, samoin kuin koko tuo juovuttavien juo-
mien tulva, jonka turvin ne ovat kansamme nuorison turmia

sikeytyneekin, ovat kansalliselle olemuksellemme vieraat ja kalvat niitä sekä sortaisivat kansamme kokonaan, ellei siinä olisi tarmoa nousta taisteluun niitä vastaan ja oman olemisensa puolesta. Ja sen vuoksi, kun koittanee milloin se päivä, jolloin kansamme ne inhon luotaan työntää, kansallemme on moninkertainen merkkipäivä oleva. Sillä silloin se osoittaa maailman muille kansoille, onko siinä edeskäsin kansojen joukossa eläjää, vaan antaako se näiden tartunnaitten itsensä turvella ja haataa — kuten on käynyt ja pahallaan on käymässä monen muun kansan — ja samalla se myös on kansallemme merkkipäivä siitä että silloin kansamme on taas ryhtynyt elämään omaa omintakeista ja omintakeista elämäänsä; sekä sen johdosta on se päivä oleva tulevien parempien aikojen sarastuspäivä, ei ainoastansa perimmäiselle pohjolallemme, vaan koko kansallemme. — Sen vuoksi tulisi niiden, jotka joko Peräpohjolassa, tai muualla maassamme ovat eturivien taistelijoita näitä pahetta vastaan, olla ensivi täydelleen selvillä siitä, mikä on meidän maamme nuorisolle ominaista, omintakeista ja omaa ja mikä niiden loiskavien tahrauttamaa, ja sitten vasta poistaa vieras, muualta tullut paha ja pitää ja säilyttää se, mikä on meidän omaamme ja hyvää. Silloin olisi työllä — tuolla nykyisin niin huudetulla kansamme valistustyöllä — seurauksena suunnauksen ja taattu menestys. Sillä silloin sen pian kansamme nuoriso omistaisi omaksi asiakseen ja kannattaisi sitä.

Mutta niin kauan kun tyydytään umpimähkään siihen, että kelvottomaksi ja nurkkatanssin laiseksi tuomitaan kansamme nuorison omat, omintakeiset karkelot, niin tehdään — sen takaan — turhaa työtä taistellussa niitä vastaan kokonaisuudessaan. Sillä kukin kansa koko maan päällä omistaa ne ja muodostaa ne oman luonteensa mukaisiksi ja uskollisesti säilyttää niitä aina siksi, kunnes se kuolee sukupolvelleen tai muuten häviää muiden mahtavampien kansarotujen sekaan. Waan siellä, missä niin on käynyt, on kansallisuuskint tavallaan lakannut olemasta ja se, joka joutuu haudan partalle — olipa hän sitte nuori tai vanha — ei välitä enää enemmän iloista ja karkeloista kuin muistakaan. Valitettavasti tämä liikaa usealla taholla unohdetaan sielläkin, missä kansan tosi parasta takaa ajetaan ja sen eteen työtä, vilpittöintäkin tehdään, ja sen vuoksi asetetaan nuorison luon-

nolliselle iloisuudelle ja karkelon halulle niin usein luonnottomia sulkuja, josta on seurauksena se, että nuorisoyhtiä usein erhehtyy luonnollisista ja kansallisista ilotavoistaan ja vaihtaa ne luonnottomiin, joiden huumeessa se hetkiseksi hukkaa saaneensa liekehtivälle mielelleen ja nuorekkaalle notkeudelleen oikean tyydytyksen. Mutta sitten tulee toinen hetki ja uusi sukupolvi huomaa edellisten erhehtykset ja hylkää ne sekä etsii ja etsii siksi kunnes taas löytää omansa, sen luonnollisen, kansallisen ja oikean, tai haurautun lainailemaan vielä oudompaa ja vierämpää nuoruutensa iloisuuden ilmaisukeinoja kuin edelliset, ennen heitä. Näin on käynyt kaikkina aikoina kaikkien kansojen ja näin on käynyt meidänkin kansamme niin kauan kuin se erityisenä kansana ihmiskunnan kansojen joukossa esiintyy. —

Sen vuoksi nähdessäsi nuorison hilpeän temmetyksen entisillä esi-isiemme aikuisilla merkkipaikoilla, älä sitä tylynä tuomitse, äläkä sitä loukkaannu, vaan pysähdy sitä katsomaan ja ota selvä siitä, mikä on ehjää ja kansallista sekä tervettä ja mikä pilaantunutta, mätää ja murulta tuotua romua. Eroita jyvät akanoista, sydän kuoresta ja ihaile sekä jalosta voimiesi mukana sitä, minkä tunnet ja tiedät sen arvoiseksi. — Silloin samalla jalostat kansaa, edistät sen kansallista omintakeisuutta ja voimaa ja silloin epäilemättä — vaikkapa vaan vesipisarankokosilla palveluksillasi — edistät kansojen korkean katoijan suojausta ja tarkoituksia.

Yhteydessä yllä olevan kanssa lienee paikallaan sanoa sananen peräpohjolan kansan siveellisyydestä ja sivistyksestäkin. Se on siihenkin, s. o. siveellisyyteensä nähden, kansamme valiojoukkoda, tuo rahvas tuolla kylmän pohjolan pimeällä perukalla. Ei siellä tunneta elämän irstaisuuksista ja yhtiä puhtainen kuin on talvinen lumunturvaarujen lakeilla, rinteillä yhtiä puhdas on Peräpohjolan neidon sydän, eikä myöskään sikäläisen poikaparven suusta kuule ruokottomia ja röyöjä lauseita lainkaan, kuten esim. on laita keski-Pohjanmaalla monin paikoin, sekä Savossa, pohjois-Maarialassa ja Härmässä; puhumattakaan vanhemmasta väestä, joka on totista ja yksivaikaista siellä aivan kenttäsi äärimmäisyyksiin asti. — Ainoa pahe, jota siellä sentään tunnustelin siellä täällä huomaavivani, oli juoppous. Ei tosin sekään siinä merkityksessä kuin mitä sillä sanalla

etelä - Suomessa yleensä käsitetään, ei liki mainkaan, vaan paljoa vähempää alkoholin käytäntöä tässä tuo sana tarkoittaa. - Niin, juoppous, s. o. oikeita renttajuoppoja ei Peräpohjolassa onneksi ole, vaan vähin, ja enimmäkseen kotoisina tarpeina siellä sentään väkijuomia viljellään. Ja kun kansa muutoin on tavoiltaan puhdas ja raitis sekä harras ja Jumalaa pelkääväinen, niin siksi sen elämästä niin helposti pistää syöjäisen silmiin pienimmätkin varjopuodet. Lappalaiset, parempina pohjolassa, ovat juoppoja ja yksi ja toinen myöskin siellä kaupaa käyvästä Venäjän karjalaisista. Mutta kansa itse ei juoppo nimeä kelvoivoin sietäisi, ellei pidetä kiinni siitä, että kaikki, jotka vaan väkijuomia nauttivat, ovat juoppoja. -

Mitä tulee muutoin edellytyksiin tätä paketta siellä arvosteltaessa, niin muistettakoon se, miten helppoa sinne on viinan saanti rajan yli Ruotsin puolelta.

Sitä tuodaan sieltä vähisiä erin ja paljottain niin vapaasti, että oikein täytyy oudon ihmetellä sitä, että kansa siellä ei yleisimminkin jo juo. Siellä kun sitä helposti saa ja kun se aina on tuossa tarjolla, niin ei se ihme ole, jos yksi ja toinen sitä nauttii-kin vähän. Ja varsinkin tuo nautinto tunnustin Ruotsinpuoleisissa suomalaisissa olevan suurempi kuin Suomen puolella, joka onkin helposti käsitettävissä syytä, että heille se on vieläkin suurempi ja helpompi mahdollisuus väkijuomien nauttimiseen kuin Suomen puolella, jossa edes tullirajan olemassa-olo on jonkinlaisena tuonnin rajoittajana. Mutta toisaalta taasen on siellä Suomenpuolelaisia varten olemassa eräs ihmeellinen etuoikeus, jota ei ole omille Ruotsinpuolelille, ja se on, että jokaisesta maalaiskauppapuodistakin Ruotsin puolella saadaan väkijuomia vapaasti myydä rajan takaisille, s. o. Suomenpuolella asuville, vaan Ruotsin alamaisille ainoastaan muutamista suuremmista. Ja mitä tulee muutoin siihen kysymykseen: kummalta puolelta raja tullipetosta enemmän harjoitetaan, niin kieltämättä sitä tehdään enemmän Ruotsin puolelta.

Ja yksistään se seikka, että Suomen puolelta Ruotsiin vietään tullivarkain kaikenlaisia elintarpeita kuten kynttilöitä, jauhoja, viljaa, voita ja lihaa y. m.; kun taasen Ruotsista Suomeen tuodaan parhastaan väkijuomia, tulitikkuja ja ulkomaiden tavaroita y. m. tekee selväksi sen, että viennin täytyy Suomesta Ruotsiin olla monin veroin suurempi kuin päinvastoin, ja siis tullipetostenkin täytyy suhteutua saman sei-

kan mukaan. Ja vaikka rajavartiasto Ruotsin puolella on lähes 20
kertaan lukuisampi kuin Suomen puolella, niin ei se estä ruotsalai-
ten tullivarkain viemästä Suomesta melkein kaikki elintarpeensa.
Varsinkin voihin ja jauhoihin nähden tunnustettiin aivan yleiseen
ja avomielisesti, että ellei niitä saisi Suomesta tullivarkain, niin
kuolisi moni nälkään j. n. e.

Ja ellei - tuon pitkan ja harvasti vartioidun tullirajan
vuoksi - kiinsaus Suomen puolella olisi niin suuri, niin tuskin
pa sitä siellä nimeksikään harjoitettaisiin. Mutta kun Ruotsin
puolelta tullut kaupustelija tulee kuhunkin taloon tavaroineen
ja tyrkyttää niitä - ilman tullia kun ne on tuonut - hal-
valla, niin viehättyy ostaja tuohon epäsuoraan varkauteen koto-
naan, vaan ei juuri koskaan murkse kuin omiksi tarpeikseen.

Mitähän, jos noin pitkä ja avoinen tulliraja olisi esim.
Rajajoen seutuilla Suomen ja Venäjän välillä! ja millaisiahan
tullipetoksia siellä mahdettaisiin harjoittaa! - sopinnee vertauksen
vuoksi kysyä? - Sillä jos mistään, niin juuri siitä luulen
kansan omintakeisuuden ja kunniantunnon kuvastuvan. Ja, että
„kasvatus” tässä asiassa yhtä toista merkitsee, siitä paras todiste
on se käsitteiden ja tapojen erillisuus, mikä kuvastuu jo ensi
katsannollakin sen rahvaan kesken, jota asuu kahden puolen
Tornion jokea. Samoja suomalaisiahan ne ovat asukkaat Ruot-
sin puolellakin, yhtä ja samaa lihaa ja verta Suomen puolel-
la asuvien veljien kera ja kuitenkin ero heidän välillään
on sekä silmiin pistävä että jyrkkä. On vielä sittenkin van-
ka tuo kansa onkin saanut - joen länsirannalla - nyt ka-
ta ummelleen sata vuotta enemmän kuin joen itäisrannalla
asujat, olla yhdistettynä tuohon „jaloon Ruotsin kansaan”
ja on saanut nauttia sitä sivistystä, mistä se niin ker-
naasti kerskii, jotta se on oikein puheen parreksi tullut.

Mutta jos kerran saatetaan yleensä kahden eri valtion
alamaisia missään suhteessa toisiinsa verrata, ja jos näillä
edellä mainituilta näkökohdiltaan tuon vertauksen siellä tekee,
niin tulokset eivät ole eduksi tuolle „jalolle kansalle” tuskin
missään suhteessa. -

Tosin rakennukset ehkä yhdessä ja toisessa kylässä Ruot-
sin puolella ovat kentiesi vähän sirommin muovaeltuja ja

uudemman aikuisia kuin joen itäpuolella, vaan siisteys jo, se kyllä on samanlainen niin puolella kuin toisellakin. Ja kun syvennyt katselemaan lähemmin kansallistaloutta, varallisuutta, tapoja ja sivistystä, niin jopa vaaka kallistuu piankin Suomen puolelta eduksi. Vaikka eipä sillä, ettei esim. Ruotsin puolelta keskuudessa olisi varallisia ja vieläpä varakkaampia kuin Suomen puolella, vaan jos missä niitä on niin ne ovat joko muualta sinne muuttaneita kapitalisteja tahi - tullivarkaita, ja mitä suinkaan ei ole havassa. - Muilla yleensä on varallisuus jokseenkin samanlainen kuin Suomen puolella, ehkä yleisesti sanoen keskimäärin Ruotsin puolella vähempi kuin Suomen puolella, vaikka edellä mainituilla on puolellaan sekin etu, että rannat ja jokilaakso ovat rehevämmät joen länsi kuin itäpuolella.

Edellä oli jo puhetta siitä, miten on sitten laita kansan rehellisyyden ja väkijuomien nautinnon niin puolella kuin toisellakin. Samaa suuntaan se siltä kallistuu lausuntom, kun tulee puhe rahvaan siveellisyydestä ja sivistyksestä siellä. Ei ainoastaan takapajulla vaan - varsinkin mitä sivistykseen tulee - monessa kohden aivan rappyollakin ne alkavat olla.

Ennen oli parempi siltäkin puolella kuin nykyisin, vaan tuo nyky hetken valtiomahtien yleinen rutto, tuo ruotsalaisten käyttämällä nimellä "enda forma" periaate se on jo ehtinyt alata saastuttaa kokolailla täälläkin.

Niinpä kouluissa ei saa enää opettaa muulla kielellä, kuin ruotsiksi, ja kun se tehdään suomalaisille lapsille entisissä puhtaasti suomalaisissa kouluissa, ja kun sen tekevät vielä opettajat, jotka eivät ymmärrä sanaakaan oppilaitensa kielestä, niin tietää sen sanomattakin millaisiin tuloksiin se viepi! - S. o. lapset eivät oppi enää kouluissaan mitään muuta kuin mahdollisesti solkkaamaan ulkoa koneellisesti joitain lauseita; vanhemmat ovat hämillään ja ihmeissään ja koulut ovat muuttuneet siten katalan valtiollisen hullutuksen ja humbrugin tyypisiksi ja kasvattava vaikutus kadonnut jäljettömiin. Ettei tällaiset olot piankin ran-

kaisevat itse itsensä, s. o. hajottavat, mitä vuosisadoissa on
vaivoin saatu rakennetuksi, sen todistaa kansan siveellinen
tila, tai oikeammin sen alkava rapputila, joka siellä on
niin silmiin pistävä, että sen pianikin huomaa, kun siel-
lä vähänkin liikkuu. Askel askeleelta kasvaa varmuus siitä,
että siellä on vaan todellisuudessa enää jälellä kuori, joka sa-
taa yhden ja toisen eksyttää ja haahaan viedä, vaan sydä-
messä on jo tuumion itä vervoamassa.

Mutta — palatakseni varsinaiseen aineeseeni — paitsi varsinais-
ta maanviljelystä, karjan ja poron hoitoa on Peräpohjalaisilla ry-
kyään jonkinlaista sivutuloa metsänmyynnistä. Sillä ne palstat,
jotka kukin — isossa jaossa — siellä osakseen sai, ovat tuoneet
monelle sekä rahaa että raha-ansioa, joka kansan talouteen on
merkinnyt paljon siellä.

Muut elinkeinot, tärhäviljelys, metsästyks, kauppa, kalastus ja
teollisuus ovat siellä yleisen sanon vähemmästä merkityksestä.
Sillä metsästyksistä on huvennut vähiin, kalansaanti huononnut ala-
arvoiseksi, kauppa on yksinomaan laukkulaisten käsissä, teollisuus
kotitarpeita varten ja tärhäviljelys siksi mutta, että sitä vielä sa-
nottavasti harjoiteta. Mutta uusi aika tuo siinäkin uudet tavat ja
uudet tottumukset ja niiden kera uudet katsantokannat sinnekin,
ja se kasvitarkkous, jota provasti J. Granin toimusta Ylli-
Torniolta, Peräpohjan maamisseuran kannatuksella pidetään, tekee
varmaa ja ansiokasta työtänsä kansan totuttamiseksi siihenkin kyö-
dylliseen viljelysalaan, joten se aikaa voittaen kylläkin tekee an-
sionsa mukaisen valloituksen sielläkin ja tulee aikanaan kyllä
tervetulleeksi lisäksi peräpohjalaisen niukka-
talouteen, jossa kyök-
kasviksien syönnillä vastaisuudessa tulee kieltämättä olemaan
ansioikas paikkansa. Teollisuuslaitoksia ei ole muuta koko Peräpoh-
jassa kuin Torniojoen suussa olevat sahalaitokset, Portimonjärven
rannalla samoin ikään sahalaitos Ylli-Torniolta. — Tämä tulee
siitä, että tarpeellisia raaka-aineita tehdasteollisuuden tarpeeksi
ei Peräpohjolassa ole, joskin siellä olisi yllin kyllin vesivoima
tehtaita käyttämään. Siinäkin suhteessa siis näyttää Peräpoh-
jan luonto köyhäksi ja yksivakaiseksi, kuten se kansakin, joka
siellä elää.

Maantieteellisessä suhteessa on kulkevan ala se kolikka

maastamme, jossa Suomen luonto purertaa rinnastaan viimeisen me-
hansa - Tornio - ja Muoniojokien varilla sekä Portimonjärviylän-
kujen rantamilla - ja sitte ruisuutuun alastomana alle tuiman
napapiiri - vyöhykkeen, jossa vaan varvoin enää siellä täällä nähyt
jälkiä kasvullisuudesta, ja jossa useimmin paikoin hyinen hanki ja
ikuinen jäätikkö ehkäisee senkin vähän kasvullisuuden, jota laika
maakamara siellä täällä vielä kykeneisi kasvattamaan. Ja kun kul-
kee Tornion ja Muonion jokivarilla, niin eipä kuulisi mitenkään
astuskelevansa vaan muutamien peninkulmien päässä sieltä, missä
pohjoinen napapiiri alkaa. Sillä niin mehevää on maanlaatu, niin
rehevää kasvullisuus ja niin kukoistavaa kesäinen luonto.

Mutta jo tuolla yli-Torniolta pohjoiseen päin, jos loittonet
puolelle tai toiselle joesta peninkulmankaan, niin tunnet ympäril-
läsi kaikkialla esimaku^a tunturimaisemasta. Hivisiä kareikoita, kartton
muotoisia vaaran nyppylöitä toinen toistansa korkeampia ja suurem-
pia näet kaikkialla ja niiden välillä joko autiota suota = jänkkää
- tai synkkiä korpia, jossa kasvaa kuusi ja pöytä, jouta, jotka
jo ulkomuodoltaankin muistuttavat kylmästä ilmastosta ja tuimista poh-
jan puhureista. Karungin ja Alla-Tornion seudut ovat enimmäkseen
laakeita alankomaita ja kasvavat hyvin sekä viljaa että heinää, ku-
ten edellä olen maininnut. Järviä ei ole sanottavasti ennenkuin yli-
Torniolta lähtien pohjoiseen päin, vaan jokia, joen haaroja = pu-
tata - on useita, sillä pehmeä maaperä on aikojen kuluessa an-
tanut veden itseensä uurtaa raitoja, halkeamia ja uomia ristiin rastiin.

Välillä on joku kovempi maakerros edessä ja sen louhusten kal-
lioiden välistä syöksyy vesi paukaten hurmaavaa ^{h)} vauhtia avarammille
aloille. Tällaisia kuokuvia koskipaikkoja on Tornionjoessa useita ja
niiden vuoksi se ei olekaan laivakululle sovelias muualta kuin
aivan suustansa sekä sitte keskisaltaan aina Portimojoen suulle asti.
Mitä tulee muutoin eläin ja kasvilajien runsauteen, niin ei
mitä ole täällä enää läheskään niin monilukuisia kuin etelä-
Suomessa. Niinpä metsäeläimistä ovat jänis, orava, saukko, näätä,
ahma, kettu ja susi tavallisimmat ja linnuista: tavallisesti kauska-
linnut, kurjet, laululinnuista useimmat, tiuret, metsot, puyyt ja rie-
kot sekä vesilinnuista sorsan ja koskelon sukuiset sekä myöskin perä-
jalkaisista kiukat, kaakkurit ja uikat ynnä kahlaajista kurpat, kuo-
vit ja viikat. Sillain tällöin kiitää korkeudessa yli tuimien tun-

tuorien yksi ja toinen sääsken sukuisia lintuja ja joskus kotkiakin, vaan ne ovat enimmäkseen kauttakulkijoita, jotka asustavat muualla. Hasseista on kovu jo harvinaisempi kuin etelä-Suomessa ja samoin kuusiakin näyttää yleensä sanon vähemmän täällä olevan, vaan mäntyjä ja leppyä kasvaa sikäläiset metsät yleensä ja siellä täällä näkee myöskin pajukoota, haapoja, pihlajia ja vaivaiskoivuja.

Kanervaa kasvaa kangasrinteillä täälläkin ja soilla suokanervaa aivan yleensä sekä paikoin myöskin vehkoa ja suopellavaa. Marjalajeista on mansikka harvinaisempi ja harvana vuonna sen hento kukka kestää siellä palettumatta. Mutta se on ihmeellisempää, että suomuurain, jonka kukat monin paikoin vielä keski- ja eteläosissakin maata vilu vieji kypsyvät täällä ja kypsyvät vielä korkeampien vaarojen huipullakin - kuten esim. Lyypon y. monen muun. Mustikka menestyy täällä vielä yleiseen, samoin vatukka ja puolakin ja karpalo, vaan maamuurain on harvinaisempi.

Kukkakasvien luku yleensä on pieni ja lajit harvat, vaan noita etelä-Suomessa yleisiä kellokukkia kasvaa täälläkin muutamia lajeja, kuten kissan ja harakan kellot y. m. Orvokkeja kasvaa keto-orvokki ja kieloja sekä vuokkokin vielä viihtyy siellä. Häsämöt ovat yleisiä, samoin päivän kukka, maittainen, voi kukka ja putkikasvit. Vaan varsinaiset n. s. heinäkasvit, saivarheinä, ketoapila, ohraheinä, kaurahaina, kettajillike, angeriasheinä ja niittysara ynnä villiapila ovat seudun yleisiä kasvia ja voivat ja menestyvät täällä paremmin kuin etelä-Suomessa. Eikä nuo n. s. kylöheinätkään näyttäneet kylmyyden vaikutusta pelkävään. Sillä reheviltä ne näyttivät yleiseen, missä niitä viljeltiin. Mutta kunhan yleisimmoin siellä aletaan valmistaa n. s. oman paikka kunnan kylöheinää, ja maat sille tarkoitustansa vastaaviksi muutetaan, niin kieltämättä on tällä kasvilajilla siellä verraton tulevaisuus, joka taasen vaikuttaa tietystikin karjanhoidon edistymiseen siellä. Sillä yleiseen kun jo myönnetään se, että rehunaisten mehevydestä riippuu paljon n. s. viimeiset resurssit karjanhoidossa, sekä kun samalla on epäämätön tosiasia se, että kasvojen rehevyys ja ravitsemisvoima on sitä suurempi, mitä lähemmäksi napu sentuja tullaan, niin ken tietää, millainen sanottava tällä

seikalla vielä peräpohjan karjan valmistuskin on oleva. Sillä jos edelliset lähtökohdat pitävät paikkansa, niin saattavat nuo seudut vielä kerran olla juuri ne seudut maassamme, jossa esim. juuston valmistus kehittyä sille kannalle, että se vetää vertoja ja kykenee kilpailemaan parhaiden ulkomaisten juuston valmistuspaikkojen kanssa. Ja että siihen suuntaan siellä vakaasti pyritään, siitä ansio ja kiitos Peräpohjan maamiesseuralle ja varsinkin sen puolelle esimiehelle, Alu-Tornion kirkkoheuralle, provostille J. Granölle, joka on ottanut innokkaasti osaa paikkakuntansa maanviljelykseen ja karjanhoidon kehittämiseen.

II.

Löytämistäni Muinaismuistoista.

A. Hiinteistä muinaisjäännöksistä.

Alu-Torniolla:

Jos maanpinnan korkeuteen katsoo ja samalla tietää sen, että Suomenmaa lakkaamatta kohoaa sitä ympäröivien merien pöystä, niin silloin johtuu itsestään se johtopäätös että korkeammat paikat Suomen mantereesta ovat vanhempia kuin alavammat paikat ja siis niillä asutuskin sen mukaan vanhempi kuin v. mainituilla. Tämän mukaan siis kernaasti tekisi Suomen aikaisemmasta asutuksesta sen johtopäätöksen, että Pohjois-Suomi oli jo aikojen ennen ihmisten asuma kuin muut osat maasta.

Mutta niin ei asian laita, niiden todisteiden mukaan, joita muinaisluonnontutkimus valaiseva tiede vielä nykyhetkellä tuntee, näyttää olleen, vaan on kernaamminkin luultavaa se, että tuo korkea Peräpohja sai asukkaansa vasta muualta Suomesta vaikka sitä: mitä? ja miten? ei varmuudella vielä voidakkaan sanoa.

Se muutamien ruotsalaisten esittämä väite, että tuon Peräpohjan ensi asukkaat olisivat Skandinaavilaisista sukuperästä, näyttää kaikesta päättyvän yhtä köykäiseltä ja mielivaltaiselta kuin se muutamien venäläisten amatööri-tutkijoiden väite että Suomen asukkaat ovat läheistä sukua syykijisten Hiinalaisten kanssa! -

Mutta väitetäänhän nykyään m. m. sitäkin, että koko Suomen aikaisemmat asukkaat olivat Skandinaavilaisista sukuperästä, väite jonka murinkuruusutta Suomen nykyinen muinaistiede on täydellä syyllä ottanut kunnia-asiakseen perättömäksi todistaa. Ja toivokaamme sitä,

ei liene etäälläkään se päivä, jolloin ruotsalaisten muinaistutkijoiden täytyy myöntää, ettei tuo heidän nykyinen hypoteesinsa kestä tieteellistä kritiikkiä, vaan on kuin onkin mielivaltaa, jolla ei todellisuudessa löydetä perustetta eikä tukea.

Ekaisiin, kansamme muinaisuutta koskeva historiallinen tiedonanto on roomalaiselta oppineelta historioitsialta Tacitolta, joka maailman kansoja koskevassa teoksessaan mainitsee m. m. Baldian meren saaresta Fennicasta, jolla asusti amatsoori (= nais) kansa, joka oli yksinomaan naisia, jotka olivat iholtaan karvasia, toiset toisjalkeja, yksisilmäisiä ja sekin keskellä ottaa, sekä toiset heistä lentäviä ja kaikki erinomaisen urhoollisia ja tarkkoja jousella ampumaan j. n. e.

Jättäen toisarvoiseksi kokonaan sen hauskan puolen asiassa, mistä syystä tuo oppinut roomalainen maamme silloisista asukkaista tuollaiset johtopäätöksensä sai, on tässä syytä kajota lähemmin vaan tuon - noin 2000 vuotta sitten julautun kronikan - siihen puoleen josko tuo kertomus koski erityisesti Suomea ja sen silloisia asujamia.

Jos pidämme ensinnäkinn kiinni siitä, että maamme jo silloin kohosi meren pövelta samassa määrässä kuin näinä vuosikatoina se on poikkeuksetta tehnyt, niin olisivat silloin maastamme kaikki ne alat, jotka nyt ovat 18 ja 20 metriä ylempänä meren pintaa, olleet veden peittäminä, ja siinä tapauksessa ei ole epäilemistäkään siitä, että eikö Wuinan meren vaaktoiset laineet kuohuneet silloin yli laajan Haakkio-Harjalan ja sama tietysti oli myöskin laita nykyisen lakean länsi-Suomen ja keski Pohjanmaan. Se oli joko Jäämeren tai Wuinan meren yhteydessä ja siis korkeammat maan keski osat silloin olivat kuin olivatkin suurena saarena tai saariyryhmänä, joten tuo suuri saari, Fennica, silloin kaikesta päättäen oli olemassa.

Vaan entäs sen asukkaat? - naiset? -

Ne olivat todella olemassa, vaan oli heillä miehet ja perheetkin, vaikk' eivät tähän saareen silloin rethiä tehneet germaani-laiset heitä koskaan tavanneet syystä että miehet samoilivat saloja, etsien metsänmaita, tai kalastivat vesillä, jolla aikaa naisväki sukien kera kuletti rannikolla oleviin markkinapaikkoihin vaihtaaseen sillä mitä väkivä tarveaineita, joita maamme silloiset asukkaat käyttivät yli sen, mitä omasta maasta saivat. Siksi syntyi heistä tuo karhaluulo, naiskansasta, josta mainitsevat vielä myöhemminä aikoina jotkut angliksilaisethin matkustajien tutkijat - joko siksi, että hekin olivat joutuneet samaa karha-

näköjä näkemään, tai siksi että seurasivat rokeasti tuon oppineen roomalaisen tiedonantaja, joka sekään ei mikään mahdottomuus ole. Samallaisia harkanoikijia muuten olivat noikin tuon roomalaisen oppineen mainitsemat naistenme yksisilmäisyys, yksijalkaisuus ja lentämistäitokin y. m. Silälä lasketella alas jyrkiltä vaaran kirkamulta toisella ~~Syl~~Sylsella kyllyn kera, kuinka helposti siitä voikaan outo muukalainen löytää aihetta luuloon yksijalkaisuudesta ja lentotaidesta y. m., eikä suinkaan vähemmän harkaan viepä ollut muukalaiselle se silloisten naistenme tapa, että he matkaturkkeinaan yleiseen käyttivät suden, harkun ja ilveksen nahkoja siten, että ne heti nyllettyä kiskottiin ylle - ennenkuin ennättivät kuivaa - lihapuoli sisäänpäin ja karvapuoli ulos käsin. Tällainen tuppi käy kovin tarkaasti ihoa myöten paitsi pää, joka ei voi virua, vaan asettuu pään verhoiksi siten, että suuaukko ja tuoppa jäävät „keskelle otsaa”, josta helposti syntyy „silmä”, ja niin on tuon oppineen roomalaisen mestari kuvaus todellisuuudessa, kaikesta päättäen, ollut olemassa tavallisessa suksetta huhtavarsa suomalaisessa naisessa, jolla verhonaan oli eläinten nahkoja. -

Etta muutoin näinakin asukkaat Suomi sai „idästä”, eikä lännestä käsin, siitä mainitsee, joskin vailla näisestä ja hämärästi muuan slaavilainen kronika, jossa m. m. sanotaan: „Pohjoisessa Permissä majaili silloin raaka ja verenhimoinen kansa, toshuudit, joilla ei ollut asumuksiakaan, vaan asuivat he punden juuren alla, maakuopissa, kallion halkimissa ja vuoren vinkaloissa; ja joilla ei ollut ruumien verhona muuta kuin eläinten nahkoja, joita he pyydystivät kimmisillä kivitapparilla tai ammuskelivät lunkkärkisillä nuolilla, joita he valmistivat eläinten luista ja myrkyttivät kaukeilla taikakeinoilla. Ravinnokseen he käyttivät eläinten lihaa, joko raakana ja reiseinä, tai tulessa paistaen. Huollessa he kantasivat maahan sitten kun olivat lihan heistä syöneet suuhunsa ja luut ynnä muut jätteet kätkenneet saviastioihin. Vähitellen tämä kaukea raakalaiskansa siirtyi länteenpäin.” -

Mikä mahdoikaan tuo „raakalaiskansa” olla muun kuin juurimuo samat, joista tuo roomalainen maantieteen kirjoittaja sai sitten aikeen kirjoittaa kummallisen historiansa Fennian saaren amatsoneista.

Mutta tällä seikalla ei vielä olisi oikeastaan sinään mitään tekemistä Peräpohjolan aikaisemman asutuksen kanssa, ellei niiden seikkojen tähän astinen tutkimus toisi esille erästä mahdollisuutta, jota tietäkseni

ei tähän asti ole lainkaan huomioon otettu. Tarkoitin sitä mahdollisuutta, että nuo "Hainulaiset", jotka jo Skandinaavialaisissa muinais-taruissa mainitaan Pohjois Suomen ja Peräpohjolan ensimmäisinä asukkaaina, josta historia tietää kertoa, saattoivat toden näköisesti olla juuri näitä samoja, Fennican saaren Amatooneja, josta Tacitus mainitsee teoksessaan, josta etempänä olen tehnyt selkoa? —

Mutta — miten se olisi mahdollista? — Niin, sille, joka tyytyy tyyneesti asiaa miettimään ei sinä luulisi mitään voit-tamattomia mahdollisuuksia eteen tulevan? Sillä jos kerran nuo Fen-nit, tai Tschuudit — joita vielä tuossa edellämainitussa kronikassa nimen omaan "Jättiläiseksi" sanotaan*) asuivat Suomen keskisillä ylä-ängillä, niin mikäpä heidän esti etenemästä aina Peräpohjolaan asti, jossa metsän riistaa oli arvokasta yllin kyllin ja jossa joet, jär-vet ja meri kuohuivat kallisarvoisia ja hyvän makuisia kaloja?

Ja, jos otamme huomioon sen että esim. Maanselän ylängistä täytyi jo silloin olla suurin osa kiivana maana, niin mikä oli hel-pompaa ja luonnollisempaa kuin se, että nuo metsäeläimet samoilivat selänneeltä toiselle ja joutuivat niin, vähin erin, Hainuun selälle, Kivaleen ja Punas sekä Kirin selälle ja sieltä edelleen Peräpohjolan laajoille tunturilakeuksille asti? —

Ja tälle mahdollisuudelle antaa toden näköisen tuen esim. se selitystapa, minkä Yrjö Koskinen esittää arvokkaimissa tutkimuk-sissaan Suomen maan vanhimmista asukkaista. Skandinaavialaisten tut-kijoiden mukaan hän nimittää Peräpohjolan aikaisempia asukkaita Qvenneiksi ja mainitsee nimen omaan, että he olivat amatooneja — siis naisia, josta nimi qvenstland, qvinland ja qvennland johtui-sikin.

Ja jos kerran näin on asianlaita, niin silloin voimme täydel-lä varmuudella kysyä: eivätkö nuo "qvennit" ja Tacituksen "Fennit" ole olleet samaa kansaa? — Ja vastaus tähän tuskin voipi olla muu kuin myöntävä. Ja jos tämä myönnetään paikkansa pitäväksi, niin silloin täytyy seurata ihan itsestään se, että ne eri paikat, joissa qvennit ja Fennit asuivat, eivät todista muuta kuin sitä, että tuo

(*) Sanottu kronika löytyy Solovetskoiv luostarin arkistossa, josta ar-chimandrida Dosifei on maininnut teoksessaan: "Onucarie uemopia Carobeykaro Mosaempia."

sama kansa on asunut sekä Suomen keskijärvillä että Peräpohjo-
lassa ja Kainuussakin; ja näin ollen ei Peräpohjojan aikaisem-
pien asukkaiden n.s. "Skandinaviaalainen alkuperä" ole lainkaan
todennäköinen vaikka sitä varsinkin v. aikoina on liiankin suur-
ta melua ruotsalaisten historiantutkijoiden kesken alettu pitää.*)

Tokko ennen edellä mainittuja asujamia Peräpohjojassa oli ihmisiä
on tuskin luultavaa, sillä joskin maa siellä jo aikaisem-
minkin oli kuivaa, niin oli siellä olemassa omat esteensä
seudun vuorien ja vaarojen vulkaanisuuden vuoksi, seikka joka
monessakaan paikassa siellä ei liene minkään kauvan sitten
tapahtunut kuin yleensä luullaan. —

No jospa näin oli asujantien ja asutusolojen laita, niin
miten alhaalla Tornionjoen suistolakeudella noita asukkaita on ollut.
Ainoa mahdollinen paikka, jolla he joen suun seuduilla saattoi-
vat majoilla, on ollut nykyinen Hokkovaara (Vertaa Kuva 1 piir-
relmä sarjassa!) nykyisen kirkon - Tornion kirkosta etelään käsin lähes
kilometrin verran. Sanottu vaara, joka on seudun korkein, on kor-
keudelleen, silmämäärällä mitaten, noin 80 à 90 sylvä vesirajasta
ja muuten laakearintainen ja päättyy 42 metriä pitkän ja 27
m. leveään, lännestä itään antavalla laella, jonka ympärillä
on, varsinkin pohjoisen puolella, useita rakkakivikerroksia, joista
toiset ovat leveydeltään 8 à 10 metriä ja kiertävät melkein ym-
päriinsä vaaran laen, jolla maassa oli epätasaisuuksia, kuoppia ja
pengermiä, joista silmämäärältä oli vaikea päätellä olivatko ne ihmis-
kätten vaike luonnon töitä. Samoin oli laita näiden kivirakkejen-

*) Sille, jota huvittaa syventyä tuota kysymystä perin pohjaisemmin
tutkimaan lienee syytä viitata seuraaviin ruotsalaisiin julkaisuihin:
Professori A. Friis: "En sommar i Lappland och Finnmarken," — G. von
Diöben: "Om Lappland och Lapparne," Stockholm 1873, — J. J. Torneus:
"Beskrifning öfver Torneå och Kemi Lappmarken," Stockholm 1772, — Saes-
tadiusen tunnettu "Journali," — P. Höglström: "Beskrifning öfver de till
Sveriges Krona lydande Lappmarken," y. m. m. Sitä paitsi olen ollut
tilaisuudessa katselamaan muistokirjoja ruotsalaiselta arkeologi, profes-
sorilta Höglströmiltä ja koulainspektorilta Grabelta, joiden todistelut jyrkästi käyvät
siihen suuntaan että sanotut seudut ovat Svean maalle kiitollisuuden velassa
ei ainoastaan asukkaistaan, vaan myöskin kulttuuristaan ja sen tuomista eduista. —

hin. Toisia niistä keinaasti pitäisi ihmiskätteen latomina, vaan toisten täytyy olla luonnon töitä; sillä niin laajat alat mitä on ja niin pienistä sohjukivistä ne ovat muodostuneet. Ja sitä paitsi, ovathan muutoin nuo kivirakot Peräpohjan vaarojen rinteillä aivan yleisiä, joten siitä mikä niissä on luonnon, mikä ihmiskäden työtä, ei liene ilman perinpohjaisempia tutkimuksia, minkään helppo selvää saada.

Muuten paikka kyllä kelpaa tuollaiseksi linna- tai asumuspaikaksi osittain siksi, että se on seudun korkein ja osittain siksi, että se on oikeastaan suurella saarella, Pirkkion saarella, jonka muodostaa Rauman joesta Tornion jokeen kulkeva haara (= puolas).

Ja mitä tulee tuon saaren nimeen, niin kaikesta päättäen se selitys, minkä ruotsalaiset sille ovat antaneet, he kun ovat sen johtaneet sanasta: koiu = bjök ja siis tehneet siitä "Björkö", on väärä ja mielivaltainen. Sillä saarella ei ole nimeksikään sen laatuista maata, jolla koiu voisi kasvaa ja toiseksi ei kansa sano sitä: Birkion, eikä Birkkion, vaan selvästi Pirkkion saareksi, jollon sen alkuperänä on täytynyt olla suuri suomalainen sana: "pirkki" tai "pirkko", joka merkitsee uutterata, ahnasta, täytymättöintä ja taukoamatointa, joten saarella ennen saattoi asua esim. Halapirkko = uuras ja perään antamatoimii kalastaja. Sillä harjoitteella, joka on etelä-Tornion nykyisen kirkon ja sanotun vaaran laen välillä kulkee maassa vielä juova, joka päättyy vaaran puolella jonkunlaisen huoneen tai huoneuston sijalla olleeseen, neljän murtoiseen hautaan. Tämä ei liene merkitykseltään sen vanhemman aikuisen kuin korkeintaan Ison vihan, tai viime sodan ajoilta, jolloin se on ollut epäilemättä juoksuhautana tai muuna jonkunlaisena vallituspaikkana, jota todistaa m. m. se, että tuosta ojan-~~ta~~ itäänkäsin, pitkin sen itäistä sivua, on maassa pieniä, kiveä ampuumahaudan jättämiä useita.

Ettei sanottu paikka muutoin on tavallaan kriittinen, sitä todistaa provosti J. Granön tiedonanto, jonka mukaan sanotun papin pellolta, mikä sanotulta rinteeltä lähtee ja alenee Tornion joen uomaan päin, on ojan kaivajan kuokka ja kyntäjän aura tuon tuostakin nostanut ihmisluuta, mädänneitä pääkalloja ja käsi-
varsi, ynnä reisi ja leukaluuta päivän valoon. Siitä, milta ajalta nuo luut ovat, tehkään paikan lähempi tutkiminen aikanaan selvää. Muutoin ei sanottu pellon paikka ole ollut entiseenkaan aikaan hau-

tausmaana - s. o. sikäli, mitä siitä tiedetään, - joten sen lähempi tutkiminen on sitäkin toivottavampi.

Vielä on sanottu vaaran itäisellä rinteellä suuri kivi, jonka vieressä on laajahko hauta. Sen kerrotaan olevan ryssien haudan, johon heitä Ison vihan aikaan haudattiin. -

Räytän niemellä, samalla Pirkkiön saarella, on komea, hyvin säilynyt ja perustajain kalastajien korjaama Jättilin tarka (vertaa Huva 7 edellä mainitsemassani liitteessä), jollaisia matkallani osuun löytämääni odottamattoman runsaasti.

Mitä muutoin tulee noiden tarkain tarkoitukseen ja käyttöön, niin ovat kertomukset ja arvelut niistä muinaistieteilijöidenkin kesken hyvin epävarmia ja häilyviä. Toiset väittävät niitä leikkitarhiksi, jollaisena kansa nytkin kernaasti mitä pitää, toiset ukri-, toiset hautaus-, toiset käräjäpaikoiksi j. n. e.

Tanen tähän kertomukseen, jonka eräs Hamunun mies niiden entisestä käytännöstä kertoi, siksi että se luullakseni ei ole ennen julkaistu ja muutoinkin on sillä omat intressantit puoleensa:

Ne olivat käräjäpaikkoja Jättiläisillä - niin kertoi hän - ja tuomiota tehtiin niissä seuraavasti: Syytetyltä sidottiin silmät ja sellaisena johdettiin hänet "tarkan" suulle, sekä annettiin sitte kiertää kaikki kerrokset ja sarjat tarkassa, jonka keskellä, siinä missä sarjat päättyivät, oli kaksi irtonaista kiveä, s. o. yksi kummankin päätekohdan edessä. Toinen kivistä oli syyttömyyden kivi, toinen syyllisyyden; ja kumman eteen syytetty nyt osui, ilman ettei hän käytävissä kertaakaan harrastunut, niin sen mukaan hän oli joko syyllinen tai syytön. Oliko näin, en tiedä, vaan merkittäviä laitoksia ne joka tapauksessa ovat. Yhden muistutuksen tai vastaväitteen niiden, Jättiläisten aikuisista laitosta vastaan kernaasti omasta puolestani tekisin, ja se on se, että ne mielestäni ollakseen niin vanhoja, ovat milt'ei kaikki liian matalalla maaperällä ja siis milt'ei liian lähellä vesirajaa. Ja kun näin on, niin kernaastihan pyrkii esille kysymys: Jos ne olisivat niin vanhoja, niin miksi ei vesiraja ole niistä sen loitompana kuin mitä se yleensä on? ja miksi ne eivät ole korkeammilla kukkuloilla, vaan ovat yleensä niin mataloilla paikoilla, että luulisi niiden silloin olleen veden alla, ei ainoastaan rakennusten (= tarkojen) vaan myöskin niiden perustana olevien paikkojen? vai-

Obs.

ko ei maa olisi niiden kohdalla noussutkaan.⁴ eikö meri paennut?
— Se kysymys, se väkistenkin tuppaa tuomaan vastaväitteitä esille
ja tuskin aivan suotta.⁴ Ellemme ottaisi lukurivä sitä mahdollisuutta,
että muutamit paikat — sekä rannikolla, että saaristossa, painuvat
sen mukaan kuin vesi niistä pakenee, niin olisi mahdollista uskoa
noiden tarhojen historian takaisuuteen. Mutta turvantojen painumis-
mahdollisuus on hyvin luultavaa; sillä pitäisi tuota selvää ja
kultamatointa „Jatuli”, „Jättiläis”-nimeä, joka niihin epä-
määräisesti liittyy, liittävätkä kaikki ne tarinatkin, jotka
niistä tiedetään, ne hämäävät historian takaisuuteen, joten niiden
ikää täytyy arvostella, ei paikkojen, vaan, — edellä mainitsemieni
näkökohtien mukaan, tai ellei niin tehtänee, niin jäävät noiden „tar-
hojen” merkitys epämääräiseksi ja hämäräksi.

Edellä mainittu „tarha” Räjätän tai Räjättään niemen kä-
ressä on asemaltaan niemen läntisellä sivustalla, 85 m. niemen
länsirannasta, 45 m. itäsiivasta, 5 m. korkeudella vesirajasta; ja sen
leveys on 12 m., pituus 13 m., korkeus 0,28 m. sekä kiveyksien välimat-
ka toisesta toiseen 0,60 m. Sivut siinä ovat: toiset niemen no-
tannaista, toiset pienempiä. Muuten on sanottu tarhan käytävät
hiekoitettuja, ja missä kiveys on tullut rappeelle kulloinkin, niin
sillä se on korjattu. Säpöitä pitäneet kalastajat — niitä varten
on tarhan viereen rakennettu kalastajamaja — ovat tuon siustimis-
ja korjauksen tehneet. Sillä se kuuluu olevan hulle erittäin mie-
liistä ja yleistä, että meriturvien kylmiksi kohmetuttamia jäseniä
lämmittelään siten, että juostaan tuon „tarhan” käytävät päästä pää-
hän ja — „hiekkeen” se kuuluu vetävän vilustuneimmankin juoksian!
— Ja kun ne pari rotavaa, Torneista kerallani tullutta nuorta mie-
tä eivät tuota oikein ottaneet uskoakseen, niin ryhtyivät he sitä
itse kokemaan. Vaan kun osui olemaan jokseenkin lämmin päivä,
eivätkä mehemme olleet muutainkaan erittäin „viluisia”, niin toinen
heistä kuumeni liika pian ja heitti juokseen kesken, vaan toinen
nakkasi nauttunsa kentälle ja juoksi kun juoksikin tarhan päästä
päähän, vaan lämpimään sanoi tulleen. —

Muutakin on saman niemen samalla sivulla 30 metria pituisen
käsiön sanotusta tarhasta kiivirauniota ainakin 6 kappaletta. Kun
sillä paikalla kasvaa villikatajikko, jonka juuret ovat vallanneet maan-
pinnan kokonaan, niin ovat nuo hautakummutkin (= kiivirauniot) niin

maatuneet, ettei niitä ensi silmäyksellä edes huomaakaan, ennenkuin
pysähtyy lähemmin niitä tarkastelemaan. Niiden koko on: leveys
m., pituus m. ja korkeus m. ja muodolleen ne ovat soikeita.
—, soikeat päät länttä ja itää kohden —, sekä miehen piään
kokoisista kivistä tai sitäkin suuremmista rautattuja ja samalla kor-
keudella, sekä samalla etäisyydellä vesirajasta kuin edellämainittu ta-
hakin.

Samoin kuului samalla Pirkkion saarella olevan, saman
Räyhtään niemessä keskiosassa maassa hautoja — maatuneita —; vaan
mitä turhaan etsin, syystä että paikka kasvoi sarkkaa metsää
ja ala oli sentään siksi laaja eikä oppaani — mumman sano-
tun Räyhtään sahojen työmiehistä, joka ennen lapsena ollessaan
sanoi niillä haudoilla käyneensä, enää tarkalleen niiden paikkaa
tietänyt. Muisteli niitä olleen 8 ja 9 ja sanoi niiden olleen kootta-
en " noin sylvän laajuisia ja puolen sylvän syvyisiä. " —

Iluusiluodolla, sanotusta niemestä (Räyhtään niemestä) 6 ja 8 ki-
lometriä suoraan merelle, on mielestäni kriittisimpiä paikkoja
mitä olla saattaa. Ja jos voisi otaksua mahdolliseksi sitä, että
tuo saari on aikoinaan voinut olla yhteydessä mantereeseen kanssa,
min silloin oli jo yksistään siihenkin nähden toden näköistä, se,
että saari on silloin ollut historian takaisten esi-eläinten asuin-
paikkana. Sillä se on korkea töyräs — lähes Hokkovaaran korkeinen
— Mutta olkoon tuon seikan kanssa, miten on, summa vaan se että
Iluusiluodon kukkula on mieltä kiintävämpää mitä muinaisten me-
kipaikkojen tutkija saattaa ajatella. Siinäkin kiertävät saaren keski töy-
riästä pengermäiset vallitukset lainein tavoin. Ja väkistenkin täytyy
niitä katsellessa pysähtyä miettimään: eikö tämä ole ihmiskätten työ-
tä? vai onko luonnon luova käsi osannut tässä niin mestarelli-
sesti jäljitellä ihmisrakennetta ja laitoksia? — Ja kun tuo saaren
nyppylä tuolla on vastaisille tutkijoille, jolla on riittävästi aikaa
ja muuta edellytyksiä, helposti löydettävissä, niin kernaasti, tuntien
sen vahingon, minkä hatara ja pintapuolinen työ monastikin on
tällaisten muistopaikkojen raiskaamisessa aikaan saanut, jätin enem-
män tutkimisen saarella vastaisten aikojen varalle ja muuten pa-
rempien taitajien toimeksi selitellä ja päivän valoon saattaa ne
muinaiset todistekappaleet, joiden harkkopaikkana tuo kukkula mahdoli-
sesti on.

Samoin tein sen Jätulin tarhan kera, joka on sanottu Stuusiluodon vieressä olevalla karilla, n. s. Saikon nokalla. Sekin on hyvin säilynyt ja melkein Räjttään niemen saikalla olevan Jätulin tarhan suuruinen ja muotoinen; eikä sen korkeus, enemmän kuin sen etäisyys vesirajastakaan antanut aihetta erikoisempiin havauntoihin. —

Yli-Wojakkalan kylässä edellä mainittua pitäjää on ollut kolmessakin kohdassa Jätulin tarhoja, (kuten kuva 4 osoittaa.) eli Teppolan saarella, Reponiemessä ja Ylisen Wojakkalan ylikylän pellolla, josta se on viljelyksen vuoksi jo raiskattu ja hävitetty, samoinkuin Teppolan saarestakin, jossa se sentään ei ole viljelyksen raiskaama, vaan on sen väihin erin syönyt pakeneva rantapenger, jota keväiset, jäiden synnyttämät tulvavedet vuosi vuodelta yhä syövät ja maaduttavat, tai on se hantautunut tuntemattomiin sen rehoittavan heidän alle, jota tuori saaren rantamat kasvavat.

Tämä Teppolan saarella ollut tarha oli näistä kolmesta lähinnä vesirajaa ja ne toiset tarhat taas ovat olleet samalla korkeudella ja samalla etäisyydellä vesirajasta, eli noin 300 m. siitä.

Tarha n. s. Reponiemellä (vertaa Kuva 6.) on jokseenkin hyvin säilynyt, vaikka tietysti aikalailla sen kivet ovatkin painuneet kovaan alustana olevaan kareikkoon kennään laella. Muuten se on kokolailla pienempi kuin tarhat Räjttäessä ja Stuusiluodon Harilla, eivätkä kivettään siinä näytä niin järjiltä kuin edellisissä tarhoissa.

Hukkola — Yli Wojakkalasta 5 kilometria — on ensimmäinen mekipaikka, jossa matkoillani tapasin kiinteitä todisteita seudun aikaisempien asujamien varsinaisilla asuinsijoilla. — Ja paikan nimi, Hukkola johtuu vanhasta suomalaisesta kukkotaruista, jonka mukaan Hukko ajoi alisesta Hainuusta asti kalastajan pirtin harjalla pitkän joen vuolasta väytlää aina Hukkolan kohdalle asti, jolloin se pelästyen siinä olevan ankaran kosken kohinaa ja sitä vauhtia, jonka vaahtoavat hyrskyt majalle antoivat, ponnahti lentoon ja lensi yhtä päätä kylän kohdalla olevan vaaran laelle ja siellä laulaa kiekakutta: „kukkokiekkaa.“ Sanottu pirtin oli joen virtaisa vesi ottanut mukaansa Hainuun kylästä siksi, että se repäsi kahtia saaren, jolla pirtti seisoi — seikka, jollaisia siellä tuon tuostakin vielä tapahtuu. — Pirtin ainoa eläjä, kalastaja Jättiläinen, pelasti toin tuskin itsensä, vaimonsa ja sokean poikansa, vaan kukko, joka hänellä oli pirtissä, jäi kiireessä pelastamatta ja se kapusi savureiän kautta pirtin katolle, jossa sitten kulki virran

viemänä pistin kera. Tämä tapahtui "ennenkuin Hala-Lappi vielä
asui niillä seutuvin." —

Näin kertoo tarina, vaikkei se sanottavia tiedäkkään maini-
ta niiden kahden merkkipaikan asutuksesta, jotka kylän lähellä
ovat. Edellinen on n.s. Hautaharju, joka on mainitusta kylästä,
noin pari kilometriä koilliseen. Siinä, loivan kareikko-harjun poh-
joisella rinnelmällä on maassa hautoja, joiden syvyys vaihtelee 1 m,
1/2 m., leveys 2 m. 1/2 m., pituus 1 ja 2 m. välillä, ja jotka ovat
pohjoispinnaltaan lasketut mukulakivillä ja ontteutensa katsoen mel-
kein ratan muotoisia sekä 3-5 m. välimatkalla toisistaan. Luvin
niitä 42 kappaletta ja muodostavat ne kokonaisuudessaan kuvion,
jotka pääriivat antavat lännestä itään, vaan keskiviiva tekee
kaaren tai polvekkeen koillisesta lounaaseen. (Vertaa Kuva 8.) Hai-
van oppaani kera yhtä hautaa noin puolen metrin syvyydeltä
ja kaivaessa tuli haudan pohjalta esille palannutta hiilisoijua,
tuhkaa, poltettuja luun siruja ja palaneita kiviä, joista kahden-
kypessä näkyi selvästi puna multaa (toisen kiven toin kerallani).

Muita jäännöksiä, kuin palanen piikiviliuskamaa, sekä raiska-
tun, raakatekoisen kehdenanturakuokan puolikkaan, mustan harmaasta
dioritista, en paikasta löytänyt, yhtä vähän kuin siitä suoraan
itään käsin yhden ja puolen kilometrin verran olevilta samanlai-
silta haudoiltakaan, "Hautaringu" *) nimisen samanlaisen rinteen ku-
peelta, jossa luvin 31 samanlaista hautaa asetettuina siten, että
niiden toinen pää antoi etelään, toinen itään käsin.

Minoa mitä sieltä kaivellessani löysin oli hiiltä (palanutta)
ja punamullan värjäämää santaa, vaan mitään jätteitä raudasta
tai rautateollisuudesta — kuten malmia, tai hölmää, tai kuonaa ja rai-
tasittaa ei niistä löytynyt. Waan — onhan muistaminen sitä tosise-
asiaa, että kaiveluni oli vaan hätäpikainen ja koski yhtä ainoaa
hautaa kummassakin paikassa. — (Vertaa Kuva 9.)

Kysymys siitä, miltä ajalta nuo haudat ovat? ja mitä kansaa
se, joka niissä majaili? pyrkii väkistenkin saamaan sen vastauksen,
että ne ovat lappalaisasutuksen jäännöksiä; sillä ulkomuodoltaan, suuruu-

*) "Hautaringu" johtuu nähtävästi Lapin kielestä alkuperästä. Sillä ai-
nakin sana "ringu" = diminuento ^{-ise-} sanasta huono, on puhtaasti Lap-
palaista alkuperästä.

deltaan ja vieläpä rakenteeltaankin ne muistuttavat niitä.*) Ja vieläpä tarinakin mainitsee niitä „Hauta Lapin” asunnoiksi ja nimikin viittaa siihen tavallaan. Vaan ei ole silti aivan merkitystään vaille sekään mahdollisuus, että ne olivat niiden entisten kainulaisten, qvennein, tai Fennein - siis tuon oletetun amatsoonikansan - = seudun ensimmäisten asukkaiden asuinsijoja. Sillä jo se seikka, että ne ovat seudun korkeimmilla paikalla, sanoo tavallaan sen, että ne eivät ole aivan myöhempien aikojen työtä ja monet muut seikat viittaavat siihenkin mahdollisuuteen. Mutta asian lopullinen päättämisen tietenkään on ennen aikaan. Sillä vasta sitten kuin nuo haudat kaikki ovat tarkoin ja asian mukaisesti tutkittu, voidaan niiden asukkaista epäämätöin selko saada ja päätös tehdä.

Hainuun kylässä - Yli Torriolla - on samantlaisia hautoja asunsa ja kokonsa sekä lukumääränsäkin puolesta kahdella vaaralla, s. o. Riksbergillä ja Huitabergillä. Mutta ne eroavat Hukkolan kylän lähellä olevasta ensinnäkin sen puolesta, että ne sijaitsevat molempuolen vaarojen etelä - eikä pohjoisrinteellä, ja toiseksi siksi että ne ovat kaivettut suurien rakkakivi rvyöhykkeiden keskeen aivan paljaalle lauhelle!

Ja jos nyt (vertaa Huva 10.) näiden hautojen asukkaat olivat samat kuin Hautarungun ja Hautarakan asujat, niin se on juuri tämä seikka, joka mielestäni enite puhuu sitä vastaan, että ne olisivat olleet Lappalaisten asumia. Sillä eipä tiedetä heidän vielä ennen avoimille lauhille asuinsijojaan laitelleen - jos joskus heidän maakuopissa mainitaan eläneen.***) Ja jos taas nuo Huitabergin lauhikaudat eivät ole historiallisella ajalla syntyneitä, niin silloin ei jää eteen muuta mahdollisuutta kuin se, että asukkaat niissä ovat eläneet ennen Lappalaisia; ja ovat siis olleet peräperhjän ensimmäisiä asukkaita, noita usein mainittuja Kainulaisia = Fennejä. Tämä otaksunta, se tuppautuu mieleen väkiseltäkin ja siihen viittaa juuri tämä paikalta, s. o. Huitabergin vaaralta säilynyt verrattoman kaunis muinaistarinakin jätuleista ja heidän kuninkaastaan ja kuningatta.

*) Vertaa Tohtori Hj. Appelgren'in ansiokas teos: „Muinaisjäännöksistä Hemminki kihlakunnasta”, tai allekirjoittajan julkaisema teos: „Wenäjän Karjalan entisestä asutuksesta, S. M. Yrjö julkaisuna XVIII.” -

***) Vertaa Juvelius'en hauskaa teosta: „Kesämatkoilta Wenäjän Karjalassa.” -

restaani ja henkivartiostaan, joista tuonnempaan enemmän.

Ja jos tämä mahdollisuus kerran huomataan paikkansa pitäväksi „Huitaperiin” - kuten kansa sitä nimittää - nähdessä, niin lähellä sellain on se mahdollisuus, että niiden edellisten hautojen ikä ja asutus on myöskin n. s. Lapin aikaa vanhempi. —

Hietaniemellä, vastapäätä Hainuun kylää, Ruotsin puolella, sillä niemellä särkällä, jolla Hietaniemen kirkko nykyään seisoo, on kumminkin yksi Peräpohjan tärkeimpiä muistopaikkoja. (Vertaa kuva 11.) Sanottu kirkko on kauniilla niemekkeellä, jonka kärkeä loivasti aleten ja terävällä nokalla pistää lähellä virtaavaan Tornion jokeen. Tuolla niemellä, heti kirkkotarhan aitovieressä, huomasiin pehmeään sanaan vajonneita kiviraunion jätteitä, joiden päällä kasvoi sankkaa vatukkapensaittoa, ja kun niitä aloin ihmetellen lähemmin tarkastella ja lukea, niin huomasin niitä olevan viidettä kymmentä. Sitä paitsi tunnustelin aivan siltä, kun maassa olisi siellä täällä olleet merkkejä maahan tehdystä kivitalouksistakin.

Kivet olivat miehen nostannaisista nyrkin kokosiun kooltaan sekä muodoltaan toiset latuskaisia, toiset mukulakiviä. Raamioiden pituus oli $1\frac{1}{2}$ metriä metriin, leveys $\frac{1}{2}$ metriä aina metriin asti ja korkeutta ei kun nimeksi, siksi että maa niiden alta näytti painuneen ja peitti ne aivan kokonaan. Mikä tässä on ollut? ja mitä nämät ovat? ovat ensi kysymykseni, jotka jäivät sillä erää vaille vastausta. Sillä olihan päivän selvää se, että eivät ne voineet olla hautoja yhtä vähän kuin pätienkään sijoja; sillä ollakseen hautoja, ei niissä tarvittu kiviä ja ollakseen tulisijoja, eivät ne olisi olleet niin liki - s. o. 2 ja 3 metrin välimatkalla toisistaan. Avoelin sinne ja tänne, kierrin tuon suuren Hietaniemen kylän ristiin rastiin ja urkin selitystä näistä, vaan - turhaan. Siitä en saanut jälkeäkään. Niin meni se päivä, toinen, ja vasta kolmantena päivänä tapaan muutamän vanhuksen, joka sanoo siinä, vanhojen miun kertoneen, olleen markkinapaikan.

— Mihin aikaankan se olisi ollut?

— Kenpä sen tienee?

— Mainittiinko sitä Lapin aikaiseksi?

— Ehei! Ei se Lapin ollut. Ennen Lappia ne siinä olivat

markkinosta pitäneet. — Muuta en tietooni saanut, vaan tärkeää se oli tuokin vähä. Sillä kun rypesin asiaa lähemmin tutkimaan ja miettimään, niin mikäpä dikaan luonnollisempi kuin se, että tuossa edessäni oli entisen Hainuun kansan markkinapaikka. Heidän aikiiset majansa ne kyllä sopivat noinkin lähelle toisiaan ja heidän ajoistaanhan kertoi mahdollisesti sekiv, että nuo jätteet olivat noin maahan vajonneet.²

Tunnustan että kiisaus paikan kaivelemiseen ja lähempääⁱⁿ tutkimiseen oli minä suuri, että tuskin koskaan suurempi, ja ainoastaan kunnioitus vieraan valtakunnan rauhoitettuja muistomerkkejä kohtaan, sekä varmuus siitä, että tällä kertaa en osannut oikeutta enemmän kuin aikaa tai varojakaan sellaiseen työhön, pidättivät minut siitä; — jonka vuoksi jätän sen kunnioituksella ja hartaalla ihailulla niiden vastaisten tutkijoiden suosiolliseen huomaan, jotka nuo edellytykset omaavat ja odotan kiihkeän mielin aikaa, jolloin paikan muinaistieteellinen merkitys astuu täydelleen päivän valoon, joka poistaakseen ja kumoataksensa, mitä siitä nyt ainoastaan voidaan arvella, tai vahvistaa ja täydentää ne. Samalla niemellä maassa on 12 □ metrin suuruinen, suunnikkaan muotoinen hauta, johon sanottiin ryssiä Ison vihan aikana haudatun. Suomalainen hauta mainittiin Kukkolan kylän ja Liakan kylän välillä löytyvän jossain lähellä Raumajokea. Sanotusta haudasta on päivän valoon saatu pistimen kärkeä kiväärin kappaleita ja — ihmisluuta.

Saarella — Kuusisaari — Hietaniemen ja Hainuun kylän välillä mainitaan muutoin olleen Hietaniemen ensimmäisen kirkon ja kalmiston, vaan pappila, jonka jykevästä päärakennuksesta vielä on jätettä eräässä heinävajassa Hainuun kylän Alitalossa, eli Suomen puolisella joen rannalla. — Muutoin soisin kernaasti että sanotun pappilan jätteet saisivat osakseen nyt vanhoina päivinä paremman kohtalon kuin mitä niillä nykyään on! Ja eihän olisi luullakseni mikään mahdottomuus siirtää kokonaisuudessaan tuo sanotun päärakennuksen osa Valtion Etno-grafilliseen osastoon, jolle se ehdottomasti, siksi että se on vanhimpiä maussamme, kuuluisi.² — Kuta ylemmäksi pohjoista kohden ylenemme, sitä harvemmaksi muuttuu nykyinenkin asutus siellä, ja niin se oli kaikin laita entisenkin asutuksen.² Lapissa sitä tuskin oli olemassa.² — Ja sen

ja vuoksi Lappalaisytemme nyt asumaala ei olekaan enään var-
sinaisen muinaistieteen työaloja. Sillä muinaismuistoja - s. o. to-
dellisia ja huomiota ansaitsevia, sieltä tuskin enään löytää nimeksikäs-
än. Ja ne kiviset esineet ja työ- ja tarvekalut, joita sieltä saadaan
kin - ja onhan niitä sieltä jo talteenkin s. o. museoiden huostaan
yhtä toista tuttu, eivät enää kuulukkaan varsinaiseen muinaistieteen
piiriin, vaan ovat enemmän kansatieteellisiä luonteeltaan. Sillä toim-
nettuahan on miten esim. vielä nykyaikoinakin Lappalaiset yleensä
käyttävät talouskappineinaan ja työkaluinaan suureksi osaksi kivikaluja,
kuten kirveitä, talttoja, solkia, neuloja ja kaikenlaisia astioita, joita
he siellä löytyvästä pehmeästä dioritiistä hyvin helposti ja aika näpi-
päristi muovailevat.

Näin ollen ei muinaisjäännostien, joita osuin löytämään
pohjoisempi luettelemisen enää kysymykseen tulisikaan, ellen tuosta
aivan pohjoisen napapiirien rajapaikoilta olisi osunut tietoon saa-
maan muutamia merkkipaikkoja, jotka vaativat tavallista hiukkasen
enemmän huomiota. Tärkein näistä on Alkkulan kirkolta itään-
päin 4 kilometriä korkean Revääsvaaran laella nimeltä Lakiauton
te ja on vanhan Suomalaisen muinaisuuden merkkipaikkoja;
sillä siinä on epäilemättä yksi niistä harvoja uhri-, käärijä- ja
kokouspaikkoja, joita tämän maan entisillä asukkailla hämärästi
tiedetään olleen, vaan, joita siitä huolimatta, ei monta tunnettu
ja vielä harvemmat tietystikin ovat niistä ne, jotka ovat tieteelli-
sesti tutkittuja. *)

Pöytäkirja kokouksessani olen kolmessaakin eri kuvassa - (Kuvat
2, 3 ja 5) - kokenut seikkaperäisemmin tehdä selkoa sanotun pai-
kan n. s. geoteettisestäkkin puolesta ja luulen muutoin, että tälläkin
puolella sanotun asian valaisemisessa on oma merkityksensä. Sillä
paikka, jolla nuo "Lakiauton" jäännökset lepäävät on mahtava, on-
maantieteellisessäkin suhteessa sillä merkkipaikka. Sillä se on korkein
seudun kukkuloista - vesirajasta lukien se on korkeampi kuin eteläosa.
Sitten se ei ole aivan lähellä, eikä taasen liikaa loitollakaan joesta;
ei syrjässä puoleen eikä toiseen, vaan keskellä tuota vaarajätkää, jolle
saattoi vaaroja myöten samota niin hyvin kirin selän ja Skivalon,

*) Vertaa tässä suhteessa Tohtori Hj. Appelgren'in ansiokasta väitös-
kirjaa: "Muinais-Suomalaiset linnat". -

kuin Ounasselän sekä pohjoisesta, että Ruotsin puoleisen Hainuun puolella olevilta vaaroilta, joita luvin, sanotulla kukkulalla, sen näköpiirin sisällä, minkä paljos silmä sallii, ei vähempää kuin 99 eri vaaraa ja harjannetta.

Sitten oli vielä tuolla vaaralla se etuisuutensa, että tuo sen huippu eli pää ei alene kaikille sivuilleen yhtäjaksoisesti, vaan muodostaa eteläpuolelle vaaran laesta noin $1/2$ kilometrin päähän omitun sen notkelman, jonka ympäriltä, s. o. etelä-, pohjois-, lounat- ja kaakkoispuolelta, vaaran rinteet ikäänkuin tuota merkkipaikkaa suojelelun, jonkun verran kohoavat ylöskäsin ja sitten vasta alkavat uudelleen loivasti painua alas kukin omalle suunnalleen.

Vuimmeinen geoteettinen etu oli paikalla mielestäni se, että sen maaperä jo ammoisina aikoina on kasvanut metsää. Sillä nuo vaaran rinteet ovat suurelta osaltaan kovaperäistä, sorasekaista multamaata - seikka, jota ei tapaa siellä läheskään kaikkien vaarojen rinteillä -; joten, jos siinä sanka metsä kasvoi, oli tuo aukko sen rintessä turvallinen ja suojattu niin hyvin rajusäiltä kuin vaanivilta vihollisiltakin.

Edellä jo mainitsin, että sanottu merkkipaikka on vaaran huipusta noin puolisen kilometrin verran etelään käsin, jonka matkan sanottu vaara loivenee vitkaan ja paikkapaikoin vaan sen verran, että sen häidin tuskin huomaakaan. Muutoin ovat Lakikulon? sanotun Reväisvaaran rinteet Lapianton? korkeudella, pohjois, itä ja länsipuolilla vaaraa milt'ei aivan alastointa lauhaa, jonka keskeste siellä täällä kohoaa suuria basiltigraniitista muodustuneita kalliön järkäleitä, jotka toisoin paikoin ovat halkeilleet ristiin rastiin, tuhansiksi muruiksi, jaden rakosista suokastuneet männyt ja haavan vesat kasvavat.

Mutta vaaran eteläsivusta on multakerroksen - paikoin sora ja samentakerrosten - peittämiä ja on sitä paikoin viljeltykin - muuan tarina kertoo siellä ennen vainojen aikoina - olleen peltoakin ja karjanreku laitumen. - Mutta siellä täällä kohoaa vielä, varsinkin tuon itäisemmän tarhan seutuvilla ikikönkä ja tuhaturvotinen pohjois-lap karnainen kuusi kohden korkeutta.

Heti kun on tuon edellä mainitun lakeuden pohjalle päästy, on edessä maahan, paikoin jo aivan tuntumattomaksi vajonnutta kivilatoumusta, joka suunnikkaan muotoisissa melkein säännöllisissä

karsinoissa niteilee maassa - (vertaa kuvassa 2. n. 1. "läntisempää tarhaa".) Karsinoiden pituus oli 13 - 27 metriin ja leveys vähän pienempi; ja niiden kummassakin päässä oli aivan kuin erityinen siipirakenne samoin ikään kivistä ladottu, ja idän puolella olevasta siipirakenteesta johtui käytävän tapainen tiehyt, joka vei läntisen siipirakennuksen muodostamaan karsinaan; ja jonka käytävän oikealle ja (yksi) suurin ja enemmän säännötön karsina, sekä vasemmalle siitä molemmat yhtä suuret ja umpinaisiksi ladotut karsinat. - Kivet, joita latomustyöhön on käytetty olivat joko miehen nostannaisia, tai sitä pienempiä.

Kuvassa 2 +: merkityn alan kaivoin 50 cm syvyydelle ja tuli sieltä esille: poltettua hiiltä, palaneita kiviä ja tухkaa, joita peitti sileä samentakerros, ja joiden alla taasen tunnusti olevan soran ja saven sekaista maata.

Tästä tarhapaiikasta 62 metriä itä pohjoista kohden on maassa toinen vielä suurempi, kivistä ladottu tarha, jossa karsinoiden lukua on 5 ja joka karsina suurempi kuin karsinat edellisessä tarhassa. Kaksi pohjoisinta karsinaa ovat pienempiä ja säännöllisempiä, toinen quadratin, toinen rektangelin muotoinen; sitä seuraava on melkein säännöllinen rombi ja molemmat, kaksi etelän puolelta, lähentelevät romboidin mallia, vaikk'ei niiden ulkosivut ole aivan säännöllisiä.

Ensimmäisessä tarhassa, lännen puolella, on eteläisen sivun ja pohjoisen sivun vieressä kivirauniot - arvatenkin hautakumpuja - järeistä kivistä kasatut; ja samanlainen raunio on toisen tarhan (lännestä lukien) pohjoisella ulkosivun vierustalla sekä toisen ja kolmannen tarhan välissä kivilatomuksessa (vertaa kuva 2 n. 1. "itäisempi pörrelmä".)

Näiden molempien tarhasikermien keskivälillä (vertaa kuva 2.) on yksi isompi kiviraunio, pari, kolme pienempää sekä maassa kucyppia kahden puolen näitä raunioita - kaikki arvatenkin paljoa myöhemmän aikaisia kuin nuo tarhat ja mahdollisesti Lappalaisten asumia. Muutoin ovat tuossa itäisemmässä tarhasikermässä latomuksiin käytetyt kivet melkein järjestään kaikki miehen nostannaisia. Ja ne iän ikuiset puut - ainakin kaksi suurinta kuusivanhuusta - näyttävät kaikesta päättäen puulta, jotka ovat tuhat vuotisia ellei vanhempiakin. Ja toisten samanlaisten jäännöksiä näkee siinä lähellä siellä täällä

maassa.

Varsinkin ovat tuon itäisemmän tarhasikermän itäisimmässä päässä olevat kaksi säännöllisintä kasvua vielä nykyisenkin nuorison kisa-
paikkoja, jonne he varsinkin Juhannusyönä kokoontuvat nykyaikui-
sia leikkejään leikkimään ja kisojaan kisailemaan. Toinen saman-
lainen tarhapaiikka mainittain Sompolan järven rannalla olleen mu-
tamalla vaaralla, vaan kun sanottu vaara on nyt viljelty, niin on
Obs. tarhat hävitetty ja kerrottiin paikalta löydetyn useita kiviesineitä,
josta enimmäkseen on myyty Ruotsiin, vaan osa on toimitettu Helsin-
kiin valtion kokoelmiin. —

— Siinä vaatimattomat selontekoni kiinteistä muinaisjäännöksistä
Tornion joen varsilla ja vastaisen tutkimuksen toimeksi jätän ne mu-
naisuuksiemme todistus kappaleiden kokoilemiset, joita näistä mahdollisesti
tullaan vastaisuudessa päivän valoon saamaan.

Rauman joen varsilla on myöskin joukko kiinteitä muinais-
jäännöksiä, vaikka kaikki myöhemmän aikaisia, s. o. joko Lappalaisten
asumia tai vainojen aikaisia hautoja ja raunioita kuten esimerkiksi

Mi. Rauman kylän lähellä, Palomäen torpasta 1 kilometrin
verran pohjoista kohden, 1 kilometrin verran Lävajärvestä, hauta noin
15 m. korkealla mäen täyräällä. Sanottu hauta ansaitsee mainitse-
mistä ensiksi siksi, että se on tavallista suurempi — sen läristä-
jä on noin 8 m., ja toiseksi siksi, että se on aikoinaan ollut
sisäpinnaltaan kivistä — toiset miehen nostannaisia, toiset miehen
pään kokoisia — valvattu. Hauta muutoin on suunnikkaan muo-
toinen ja on siinä nähtävästi aikoinaan ollut katoskin, joka on
sortunut ja mädännyt.

Toinen samantapainen merkkipaikka on saman kylän lähellä
olevasta n. s. Vinkkelin torpasta 1/2 km. itäänpäin. Paikka sanotaan
„Lapin kulhoksi“. Siinä on raunio, miehen pään kokoisista kivistä
muovaeltu 2 m. korkea ja pituus ja leveys 4 m. ja maa sen lähellä
näyttää kaivetulta ja liikutetulta.

Kolmas merkkipaikka on Yli Rauman kylästä puolen peninkul-
maa niin sanottu Out Sorva *) niminen vaara. Sillä on hautoja
ja raunioita useita ja ne ovat sekä kooltaan että muodoltaan saman-
laisia kuin mitä Lappalaisten asumista paikoista yleensä on löydetty,

*) Out Sorva nähtävästi lapinkielinen nimi.

joten ne saattavat olla Lapin kansan asunna. Fortimojärven luona
Lieko- ja Wietojärvien välisen joen rannalla on mainitsemissa an-
saitseva paikka s.o. vanhan rautatehtaan jätteen, s.o. isot turkiot
kolmää, kuonaa ja rautasittaa. Suolen muuten että sanottu, teh-
das" on asuttu ja ollut käynnissä 16 ja 17 satalukujen seutu-
lla; sillä niinä aikoina yleensä oli - varsinkin Karjalassa ja
Aunuksessa s.o. Heskiessä ja Eteläisissä Venäjän Karjalassa tuollai-
set kotitekoiset rautatehtaat yleisiä. *)

Hietaniemen kylässä - Ruotsin puolella - kylän yläpäässä
Harisen talon maalla sanottiin olleen Jatulin tarhan, vaan kun-
väki oli heinänteossa loitolla, joten en saanut sellaista opasta
ken sen olisi löytänyt, josta syystä en sitä nähnyt.

Raihmun kylässä, Heskitalon maalla, 400 m. rannasta, on
noin 10 m. korkea hietakarjanne tai kumpu, joka saattanee
olla ihmiskäsin muovaeltu ja siis suljen senkin vastaisten tutki-
jiden huomioon.

Hainmun kylässä, Saarimaan vaarassa, on kaksi kappaletta
kivillä laskettuja hautoja, koolleen ja muodolleen samanlaiset kuin
hauta Lavajärven ^{Lenon} rannalla ja lienevät aikoinaan olleet katettuja-
kin.

Palatessani matkalta, tutkin Hemijoen sivustomaalla muuta-
mia merkkipaikkoja, joita tietooni osuin saamaan, ja joita aikani
salli vaikka niiden tutkiminen matkani varsinaiseen alaan kuu-
lunutkaan; ja luettelen ne tässä alempana pääasiallisesti siinä
tavossa, että vastaisilla tutkijoilla olisi helpompi ne löytää, se-
kä samalla saanen tässä huomauttaa, että näitä tutkimaan ryh-
dyttäessä tulee muistaa ne tutkimukset samoilta seuduilta, jotka
tohtori Hj. Appelgren on julkassut laajassa teoksessaan: "Muinaistut-
kimuksista ja löydoistä Hemun kihlakunnassa," josta ennen jo on
ollut puhetta.

Suiss Ristikankaalla, Hemijoen suulla, n. s. Länduussaaren
kylän lähellä on Jatulin tarha samaa muotoa kuin Rajta
Säikässä ja samalla korkeussuhteilla, sekä tarhan lähellä kiviran.

*) Sanotuista "tehtaista" olen seikkaperäisemmin tehnyt selkoa edellä
mainitsemassani ja Suomen M. M. Yrⁿ aikakauskirjan VIII jaksossa ju-
laistussa kertomuksessa; painettu 1898. -

niitä useampia.

Samassa saarella ja kylässä n.s. Pentinsaaren talon saunan takana on maassa kivillä laskettu maakuoppa, suunnikkaan muotoon, leveys 8 m., pituus 10 m., syvyys lähes 2 m.. Kivien säännöllisyydestä y. m. seikoista päätellen, ei sanottu muistopaikka liene kovinkaan vanhan aikiunen.

061.

Ei ole rau-
nioto Appelr.

Samassa kylässä Walmarin niemellä on vanhan kirkon raunnot, joiden lukko ja avain ovat vielä tallella samassa kylässä muutamassa torpassa. Huulin että sanottu kirkko oli siellä 16^{sta} sataluvulla.

Sotisaaren ja Myllyniemen välissä — sekä Hemijoen suulla — isompi taistelupaikka, "Ison vihan ajoilta" — hautoineen ja toinen samanlainen Wallyksin saarella.

Muutoin olisi kernaasti pistäinnyt Hemin vanhassa kirkossa, vaan en saanut siihen tilaisuutta, syytä että provosti Snellman ei sattunut kotosalle, joten siellä mahdollisesti säilytetyistä muistoina en sen enempää tiedä.

Muissa kirkossa kävin seuraavissa: Tornion kirkossa, jossa huomiota herättävät vanhan aikuiset saarnastuoli ja alttarikoristukset ovat kylläkin mieltä kiintävät kirkollisen muinais-taiteen tutkijoille. Sitä paitsi säilytetään siellä kaksi vanhaa vaakunakilpiä Waasasuun hallitus ajoilta.

Ala Tornion kirkossa samoin ikään alttarikoristees ja kilvet pyyhdän tässä mainita.

Glaaparannalla samoin, ja huulin että siellä arkistossa olisi ollut arvokkaampi selonteko muinaisesta asutuksesta miellä sendu-in, vaan en tavannut sikäläistä kirkkoherraa kotosalla.

Karungin kirkossa, enimmäin kuin arkistossakaan, ei ollut mitään muinaista arvokasta enemmän kuin Hietaniemenkään kirkossa, josta ne, mitä siellä vanhan kirkon aikiusia oli, oli viety Tukholmaan.

Tyhjä oli — muinaismuistoihin nähden — Yli Tornionkin kirkko paitsi n.s. hauskaa tiimalasia saarnastuolin laidassa. Se on sikä hauska kapine — sünäkkö on eri osat — eri toimia varten Jumalanpalveluksessa —, että se siihenkin nähden ansaitisi tulla museoiden talteen korjatuksi. — Huulin että se oli 16^{sta} sataluvulta.

Mutta Matarengin kirkko arkistoinen on siitä sijasta miin-

torikkaampi ja intressanti kirkollisen muinais-taiteen tutkijalle - tuon-
nempänä enemmän siitä - , jonka ruoksi suljen sen niiden muis-
toon, jotka sillä alalla työtä tekevät.

Tuustolan, enemmän kuin Polarin, kirkkoissakaan ei sen enem-
pää mainitsemista ansaitsevaa ollut.

B.: Irtonaisia muinais- ja kansantieteellisiä
löyöjä.

Niiden luku ei ole suuri. Sillä voittoa keräilyt, jota siellä
on ennen tehty ja osittain ne ovat paikalliskerääjät - kuten Heik-
ka, Kautta y. m. - jotka sieltä muinaismuistoja ovat koonneet, ovat
ne toimittaneet museoiden talteen jo aikaisemmin. Ja kolmas seikka,
joka ne kaikista pahimminkin on hävittänyt, on se, että Ruotsin puo-
lelle niitä keräillään ja kootaan jos jollakin tavalla, ja sadat
arvokkaat muinaisesineet Peräpohjolasta ovat sitä tietä huvenneet
osittain Tukholman, osittain muiden ruotsalaisten museoiden talteen.

Keräykseksi tulos tässä suhteessa on seuraava:

N: ^o 1-3. Vaskisia äyrinrahoja vuosilta 1620-30 Rauhan ky-
lästä, löydetty pellolta muokatessa.

N: ^o 3-8. Eriarvoisia vaskirahoja vuosilta 1700-1790 Hainuun
kylän, Palon talojen pellolta löydettyjä.

N: ^o 9-15. Samoin vaskirahoja vuosilta 1700-1740. Löydetty
Hietaniemen puolelta pelloista.

N: ^o 16. Skilling vuodelta 1640, löydetty pellolta Hainuun
kylästä J. Tynin maalta.

N: ^o 17-20. Suolalasia vaskirahoja eri vuosilta, löydettyt
pellolta Matarengin puolelta.

N: ^o 21-22. Hopearahoja Gustaa III:n ajoilta, löydetty kartanon
perustusta kaivettaessa Mkkulasta.

N: ^o 23. Hopeainen raha Katarina toisen aikuinen. Löydetty
Hietaniemestä.

N: ^o 24. Nappi, kanta vaskesta, löydetty vaaralta Hivilampo-
lan rannalta.

N: ^o 25. Vaskiraha Kaarle XIII^{ta} ajalta, löydetty Hietaniemen
hautausmaalta.

N: ^o 26. Hopearaha Kaarle IX:n ajoilta, löydetty Röykän saho-

jin läheltä.

N:o 27. Haukanmuotoinen kives, lapa koristettu pistekoristeilla. Löydetty oja kaivaessa Hietaniemen kylästä ja tarinan mukaan käytetty mestauskiveenä „Ison vihan” aikana.

N:o 28. Holmipohjainen leili, puusta - ostettu Kainuun kylästä paimenelta.

N:o 29. Puuviipuriston haukanmuotoinen, myöskin Kainuulta.

N:o 30. Pahkasta veistetty kaucha Yli Vojakkalasta sepältä.

N:o 31. Häkkin rauta samalta.

N:o 32. Puu-puntari samoin.

N:o 33. Lapakko - suomalaisilla ~~ornamentti~~koristeilla.*)

N:o 34. Vyyhtipuu, nekin koristettu, Palan talosta Hukkolasta molemmat.

N:o 35. Pora, Portimojärvestä J. Koivistolta.

N:o 36. Sukkulainen, Karungin kirkolta Haatajalta.

N:o 37. Silitysrauta samalta.

N:o 38. Kehdomanturakuokan puolikas, raiskattu ja törkytekoinen, mustanharmaasta dioria, p. 275, l. 49., p. 72 m. m. Hautarakolta Hukkolasta.

N:o 39. Oikokirveen yläosa, ala osa raiskattu, mustanharmaasta dioria. p. 145, l. 63. p. 35 m. m. Hukkolasta. Löydetty, oja kaivaessa pellolta.

N:o 40. Valin ~~muutti~~ - kolmikulmainen. Löydetty etempänä kerrotun rautatehtaan läheltä.

N:o 41. Kivi otettu haudasta Hautarakolta Hukkolasta näyttöksi siitä punamullasta, jota sanotusta haudasta löytyi.

N:o 42. Glaserin kiviäärinkuula, Kokkovaarasta

N:o 43 - 44. Kivipaloja otettu näyttöksi Hautarakolta ja Haata-ringun kaivoksista.

N:o 45. Holmipohjainen viinaleili, salakuljettajien käyttämä.

N:o 46. Juomahaarikka Hukkolasta.

N:o 47. Rasia - ornamenttaalisilla maalauksilla. Ruostin Kainuusta.

N:o 48. Maitoastia (pahkasta), Karungin kirkolta.

N:o 49. Tulukset, pyörivällä iskinraudalla, Yli Vojakkalasta.

*) Vertaa A. O. Heikel: „Mordvalaisista kuosista ja ornementeista.”

- N° 50. Piikiviharkko Hietaniemestä.
- N° 51. Valin kaavi, harmaasta dioritistä. Matarengistä
- N° 52. Samoin, samoin, samoin.
- N° 53. Sakset, Ala Torniolta - löydetyt provasta Granön pellolta.
- N° 54. Wiiri, vuodelta 1690. Huulunut Tornion pappulaan.
- N° 55. Katekismus eli kristillisyyden oppi. Haimusta.
- N° 56. Wirsikirja, samoin.
- N° 57. Peili antukisilla ornamenteilla.
- N° 58. Holmijalkainen renkku - lovi keskellä - Ruotsin Kai-
musta, taika kalu.
- N° 59. Koru ompelus - suomalaisilla ornamenteilla alkupuolelta
17^{sta} satalukua.
- N° 60. Hello 16^{sta} sataluvulta. Vojakkalasta.
- N° 61. Piironki (kuva 12) Raumalta.
- N° 62. Haappi (kuva 13) Raumalta.

Huom! N° 57-62 täydysin jättää muiden peille toimittavaksi
 kiireellisen palajamiseni vuoksi. -

Huvia.

Kuvat 14 a.) ja b.) kopiointi Portimojärvestä ja Turtdasta ja
 ovat ne jokseenkin yleistä tyyliä siellä, samoin kuin Haimun ky-
lästä kopioimani uunin malli (kuvassa 15 c.)

Kuvassa 15 a.) ja b.) ovat arvatankin muualta kulkeneita ho-
pea pikareja.

Kuvassa 16 näkyy "Huninkaan" kamari Huitaperin vaaran
rinteillä. Tähän kuvaan liittyy yksi niistä muinais tarrista, joita
 matkallani muutamia kopioin, ja jotka, kun ehdin, järjestän ja
 lähetan Suomal. Kirjallisuus - Seuralle.

Kuva 17. Hellosta 17^{sta} sataluvulta, yleistä tyyliä Siellä
C. Paikan nimistä.

Mitä siellä huomasin muinais tieteellisesti valaisevia paikan ni-
mia, ne kopioin ja niistä luettelo seuraa liitteissä tätä.

Kyttäjäällä 19 $\frac{30}{XII}$ 00.

Hunnioittaan

Lauri W. Pääkkönen.

Hansak. opettaja.

Paikan niminä:

(Peräpohjasta)

Ylitorniolla: (vaaroja.)

1.	Revääsvaara	33.	Ynnysjätkkä.
2.	Wiisavaara	34.	Heinijätkkä
3.	Paljokkavaara.	35.	Mikonhäntä (?). (jätkkä)
4.	Armasvaara	36.	Nivavaara (Ali Tornio.)
5.	Ehovaara	37.	Hikkiövaara
6.	Jyppirävaara.	38.	Paljoavaara
7.	Simian ¹⁰¹² vaara	39.	Haakamonvaarat
8.	Palovaara	V 40.	Sarvasvaarat
9.	Rieht - vaara v	41.	Oxberg
10.	Pohtovaara	42.	Riksberg
11.	Raanvaara	43.	Huitaberg
12.	Huivavaara	44.	Hierinvaara
13.	Huumavaara	45.	Warevaara
14.	Hivivaara	46.	Walkeavaara
15.	Hivirova	47.	Herttuvaara
16.	Wiispaavaara	48.	Pisavaara
17.	Portimovaara	49.	Tornävaara
18.	Hypävaara.	50.	Koskeloharju
19.	Mikkolanvaara	51.	Honinkaula
20.	Littiesharju	52.	Hellovaara
21.	Wajovaara	53.	Suornusvaara
22.	Tengelinjoenvaara.	54.	Hietavaara
23.	Kiimavaara (?).	V 55.	Suovusvaara
24.	Huitapuinvaara	56.	Hantavaara
25.	Kontiovaara	57.	Wehkavaara
26.	Karkujupukka	58.	Heskiövaara
27.	Tärmäsvaara (?).	59.	Wiluvaara
28.	Päivävaara	60.	Hirvesvaara
V 29.	Wuomavaara.	61.	Hehovaara
30.	Nittamovaara (jätkkä)		
31.	Paskavaara (jätkkä)		
32.	Hivijätkkä.		

Saaria, niemiä ja lahtia sekä soita.

Jorin jokivarilla.

- 62. Päivälähti
- ✓ 63. Wuomalähti
- 64. Hallenjärvi
- ✓ 65. Lompokenjärvi
- 66. Hietaniemi
- 67. Warttusaari
- ✓ 68. Puoskusaari
- 69. Turkkisaari
- 70. Hietasaari
- 71. Lammassaari
- 72. Puoskusaari
- 73. Nättysaari
- ✓ 74. Wuopiolähti
- 75. Nautapuenuoma
- 76. Pangkanlähti
- 77. Antinniemi
- 78. Ahmaniemi
- 79. Haristememi
- 80. Heemunniemi
- 81. Isosuo
- 82. Hirvessuo
- 83. Wääterinsuo
- 84. Kaatisenmaansuo
- 85. Pistinvuoma
- 86. Raasuo
- 87. Laukonvuoma
- 88. Svensasaari
- 89. Suvensaari
- 90. Juhannusaari
- 91. Patakari
- 92. Lammassaari
- 93. ~~Tar~~kinsaari
- 94. Selkiäsaari
- 95. Savisaari

yli - Jorinolla.

- 96. 2 Putarsaarta
- 97. Lumisaari
- 98. Heikinsaari
- 99. Esisaari
- 100. Ruissaari
- 101. Kalltosaari
- 102. Korkeasaari
- 103. Oravaisensaari
- 104. Wissinsaari
- 105. Rensassaari
- 106. Teppidansaari
- 107. Revonsaari
- 108. Ojalahti
- 109. Pukkiemiemi
- 110. Heikunsaari
- 111. Wenhesaari
- 112. Antinniemi
- 113. Lojalampi
- 114. Sepinsaari
- ✓ 115. Jängänsaari
- 116. Westinsaari
- 117. Wuoppisensaari
- 118. Tarassaari
- 119. Timonniemi
- 120. Wiipurinvuoma
- 121. Tenhalansaari
- 122. Kotinlähti
- 123. Huomissaari
- 124. Hohtarnonniemi
- 125. Kuljansaari
- 126. Wintiavuoma
- 127. Hermutniemi
- 128. Kovansaari

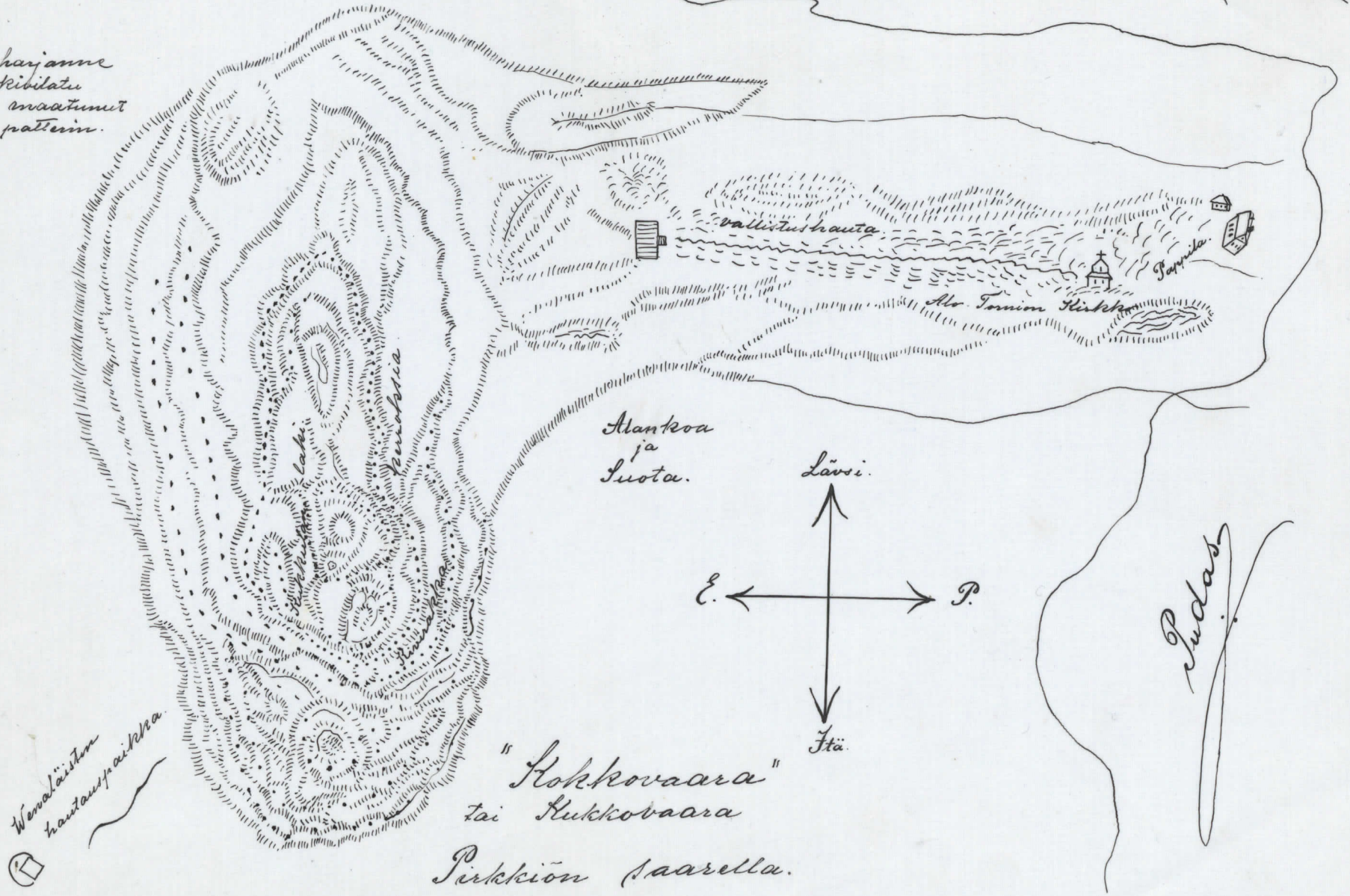
Jurtolassa

Holassa

Suwa 1.

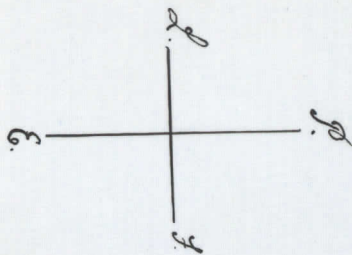
Tomion länne haara,

- ☀ = harjanne
- = kivilatu
- mm = maatumet
- patenim.

"Kokkovaara"
tai Kukkovaara
Pirkkion saarella.

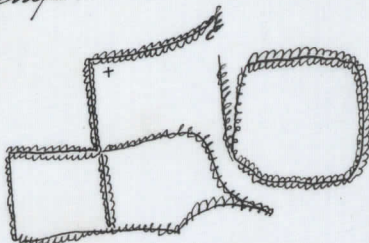
Wenäläisten
hautauspaikka.

"Lakiautto."

Reväsvaaran laella.

Läntisempi tarha.

Länsi-Eteläinen kivilatuus, kivet mielen nostomaisia tai sitä pimmumät.
+ Raivausajan kohdalla löytyi maasta patutuja kiviä, hiiltä ja tuhkaa 25 c. m. syvyydestä.

Myöhemmän
aikuisen asu-
ma sija: * Kivirau-
mia ≈ 2 m. pit ja leveys

sekä korkeus $\frac{1}{3}$ m.

Δ , \square ja \square kuvaavat pi-
tin sijoja * kuvaa
pienempiä kivi-
kasoja sekä maa-
kutyä.

Itä - Pohjoinen kivilatuus, ki-
vet mielen nostomaisia tai sitä
suurempia * Ulla merkityt kohdat
kivirauhoita $\approx 1\frac{1}{2}$ m. leveys 2,20 m. pit-
kät ja 50 c. m. korkeat. - Latuus
20 c. m. korkeaa, tai sitä matalampi.

Itäisempi tarha.

Matka eteläisestä pohjoiseen latuukseen oitooiseen
on 62 m. ja myöhempi asutus ala on sanottu matkan
keskivaiheilla.

Kuva 2.

Reväsvaaran laki.

Korkeo kuva Reväsvaarasta ja sen laella olevasta, "Laki autto", nimisestä muinaisjään-
näksestä - otettu Luppion vaaralla 1900^{II} L. W. P. n.

Kuva 3.

Tornion joki.

⊕
Fatulin tarhan
sija.

Ali Wojakkalaa.

Wojakkalan
Peltoja
Kylä

Tornion
foki.

⊕
Fatulin tarhoja
Wojakkalan kylän
kohdalla.

⊕
Fatulin tarhan
sija.
Peltoja.

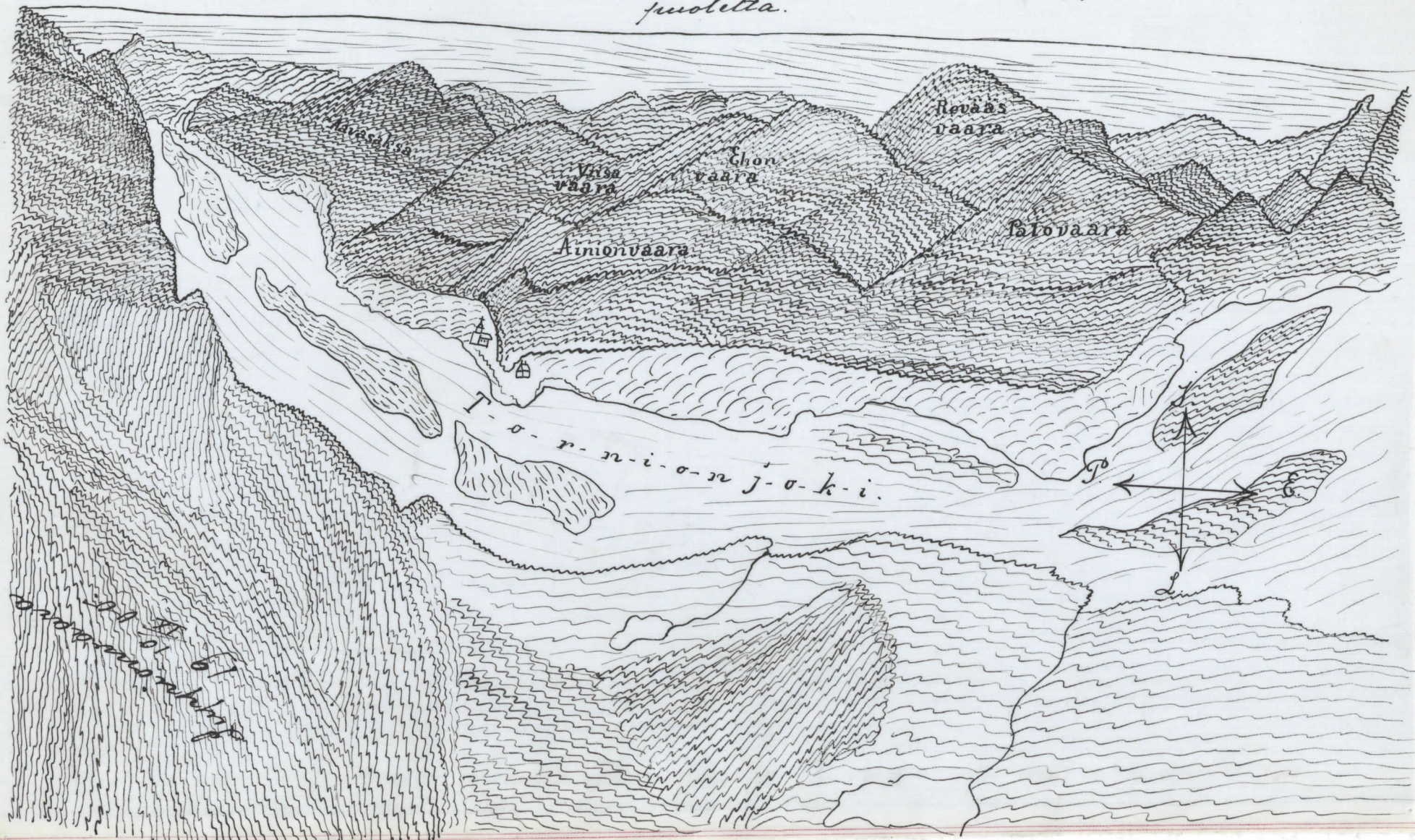
Pienoniemi.

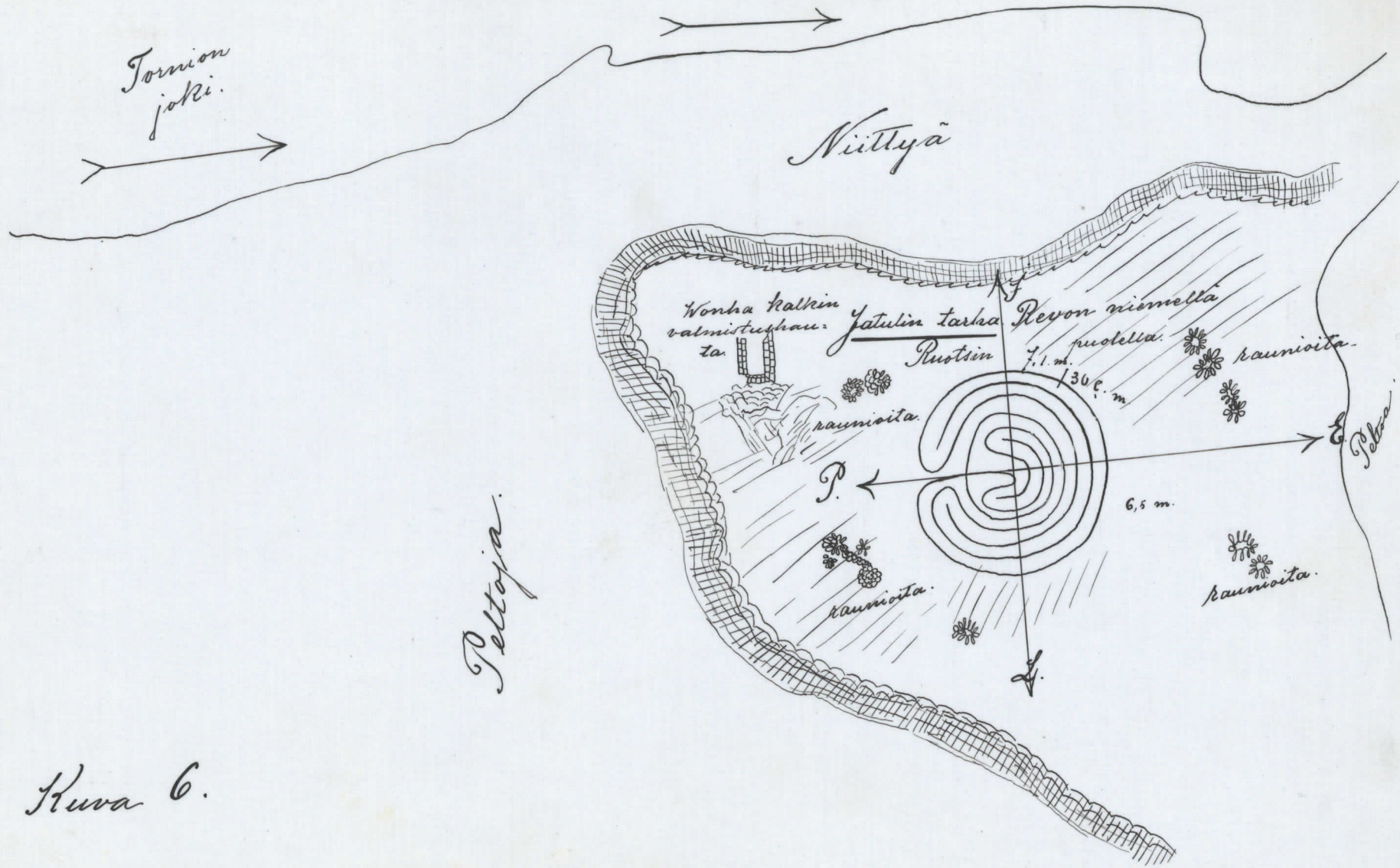
Peltoja

⊕
Fatulin
tarha.

Kuva 4.

Kuva 5. Näköala teuva olette Lyytiolta Ruotsin puolelta.

Kuva 6.

M - e - r - i

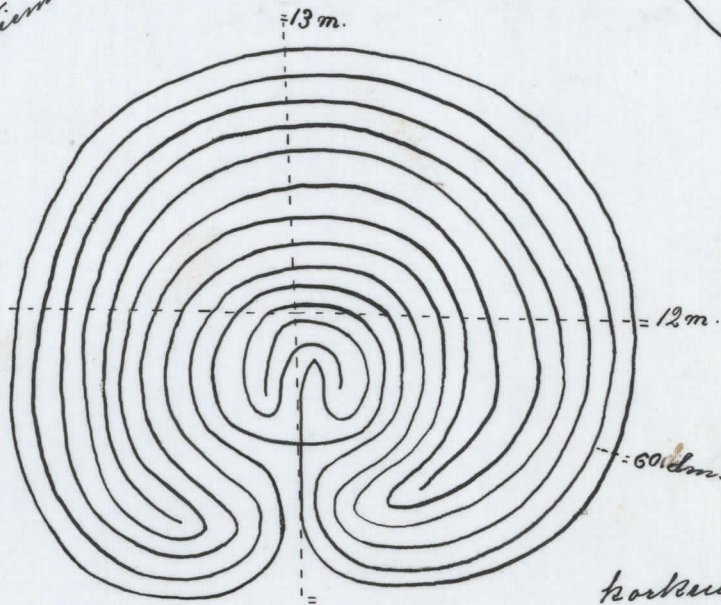
M - e - r - i

Jäikön
nostaja ja
katulin tarha
siima

Röyttään niemellä.

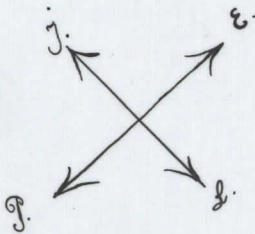
Suhteet:
Tarha 1/150 luonnot. kerk.
Niemi 1/1500 luonnot. kerk.

Kalastajien majoja

korkeus:

29 e. m.

Hautarauuniota:

Kuva 1.

Kuva 8 "Hautavarju," eli
"rakka" Kukkopolsofa.

Peltoa.

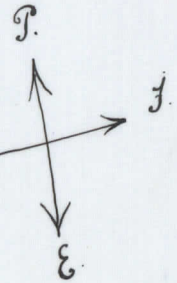
Haudat.

Hietaa.

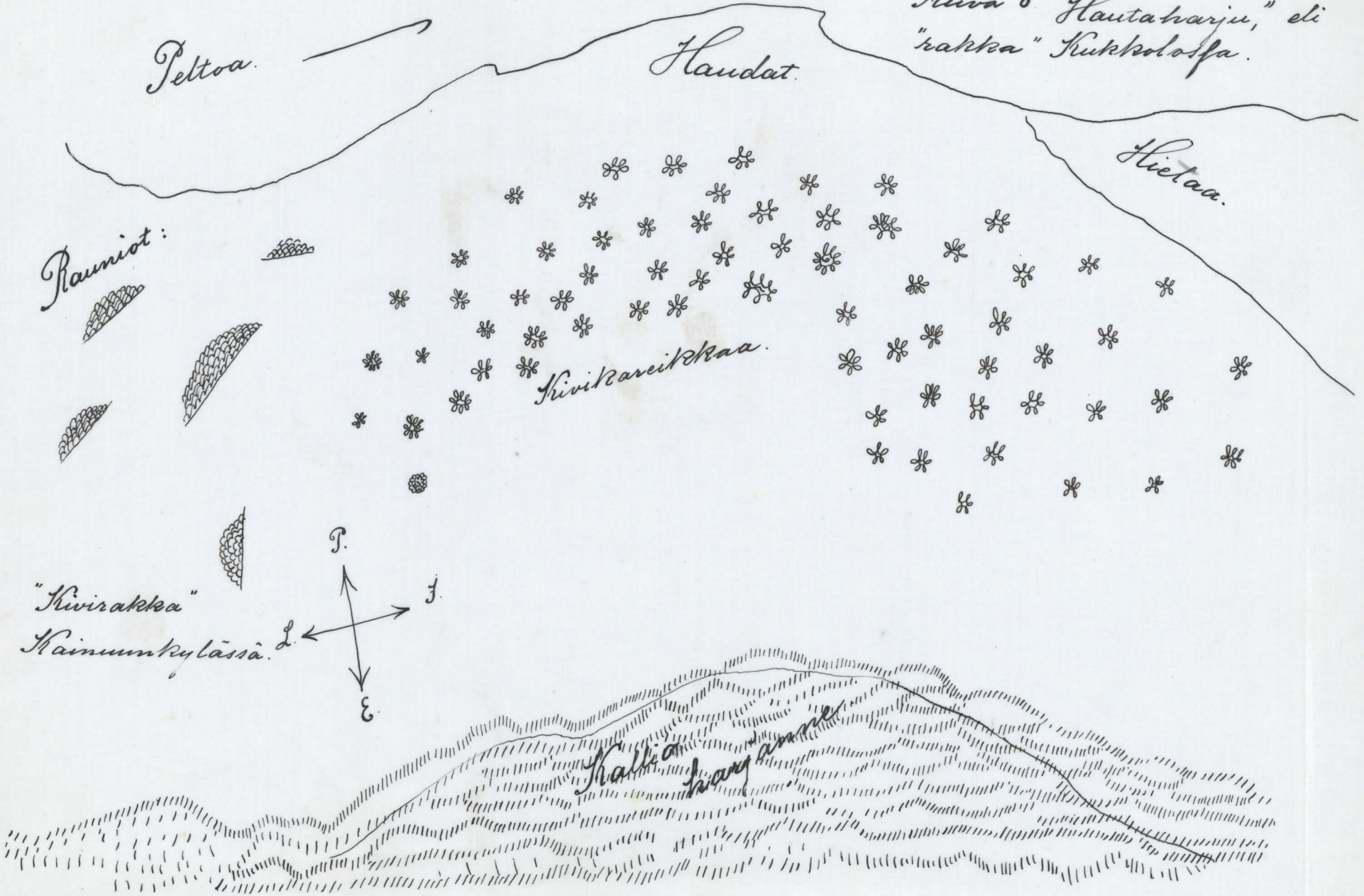
Rainiot:

Kiviraketta.

"Kiviraketta"
Kainuun kylässä.

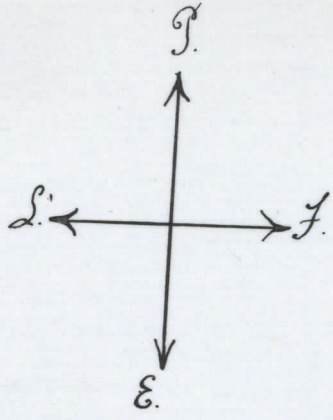

Kallioharjanne

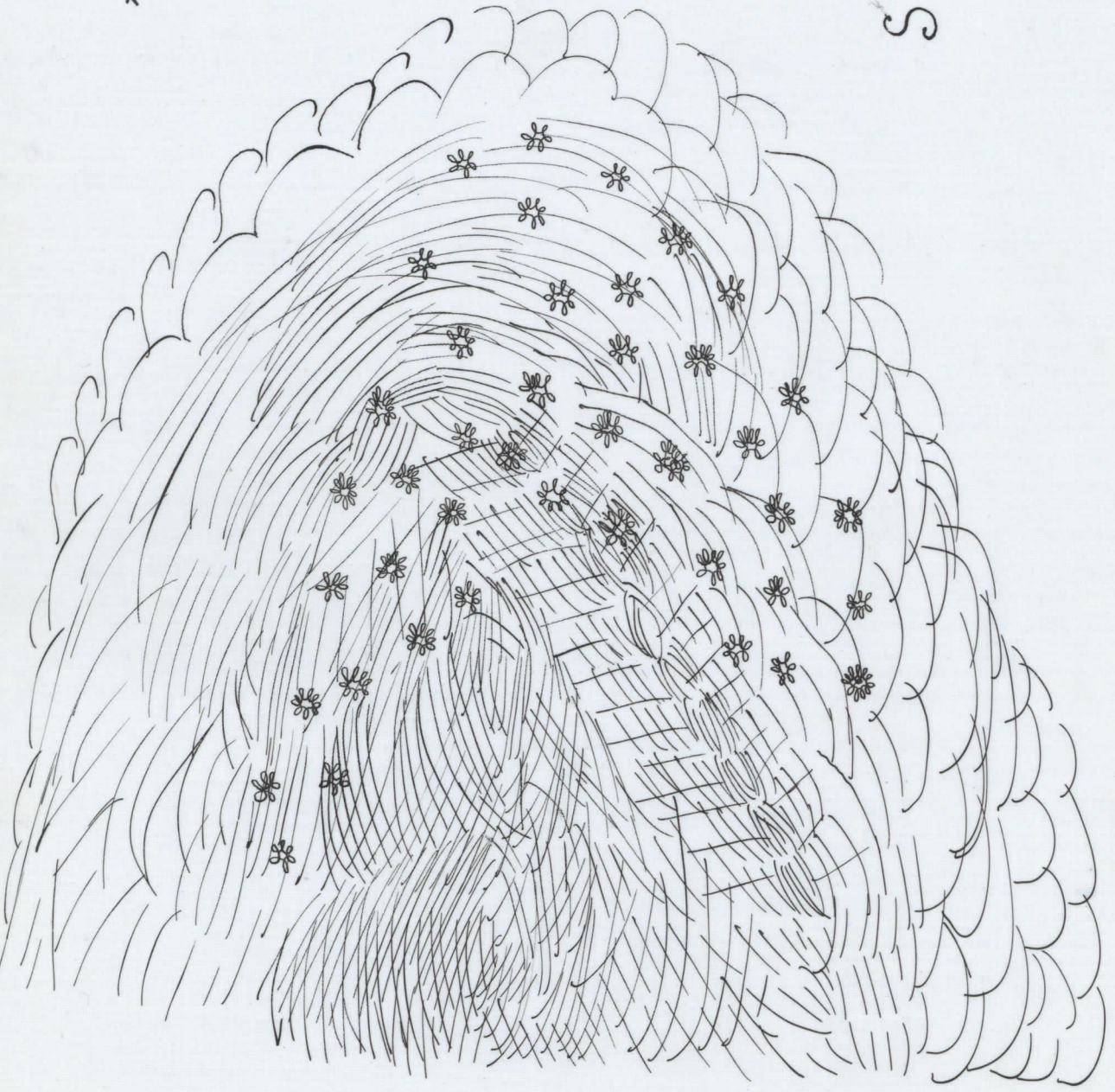

Kuva 9.

"Lautariinun"
hojonne ja hau-
dat siinä.

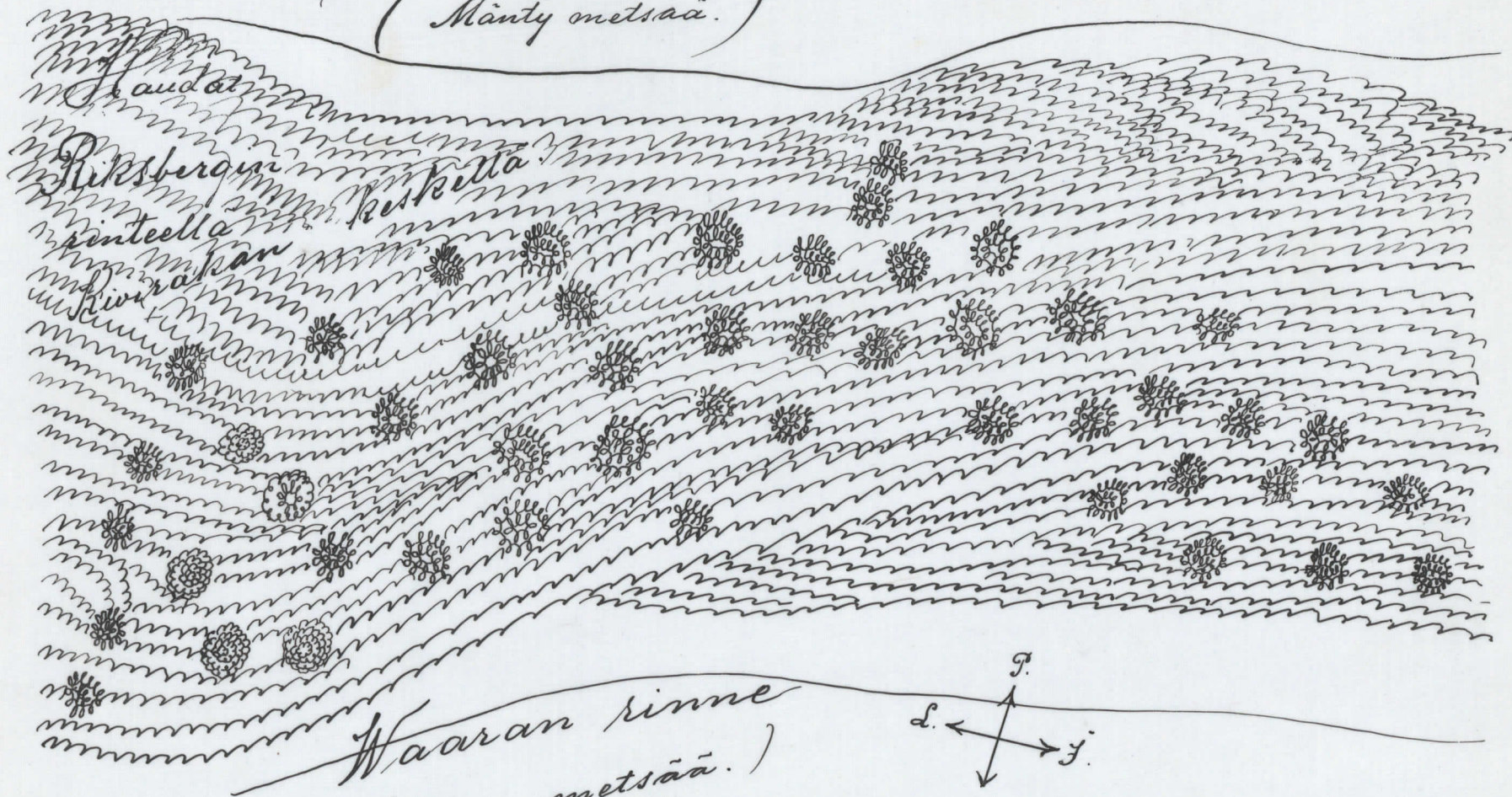

S
-
v
-
o
-
I
-
o

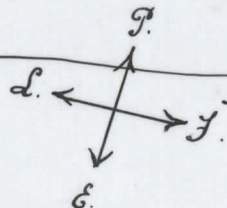

Riksborgin kukkula.
(Mänty metsää.)

Kuva 10.

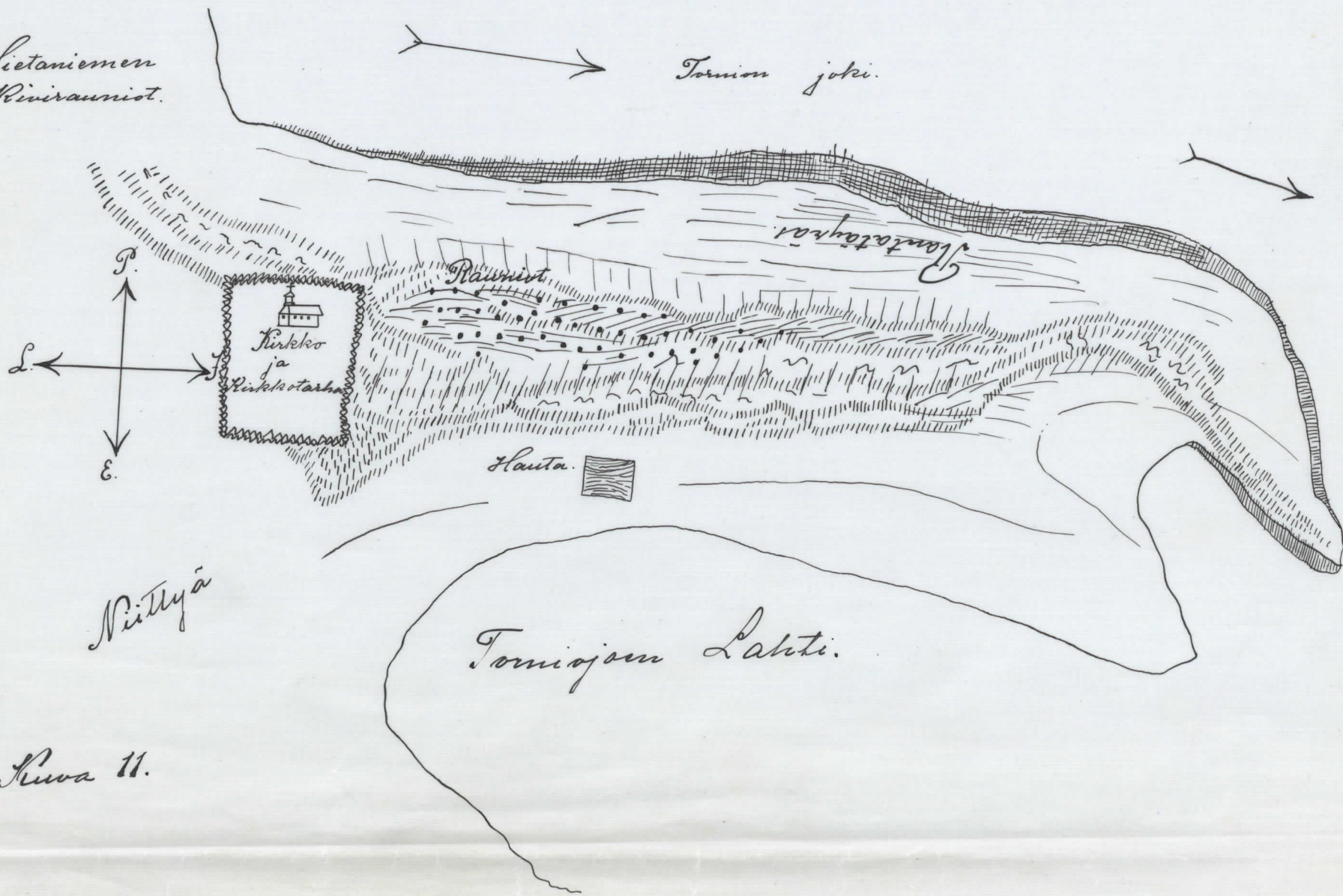

Haaran rinne
(seka metsää.)

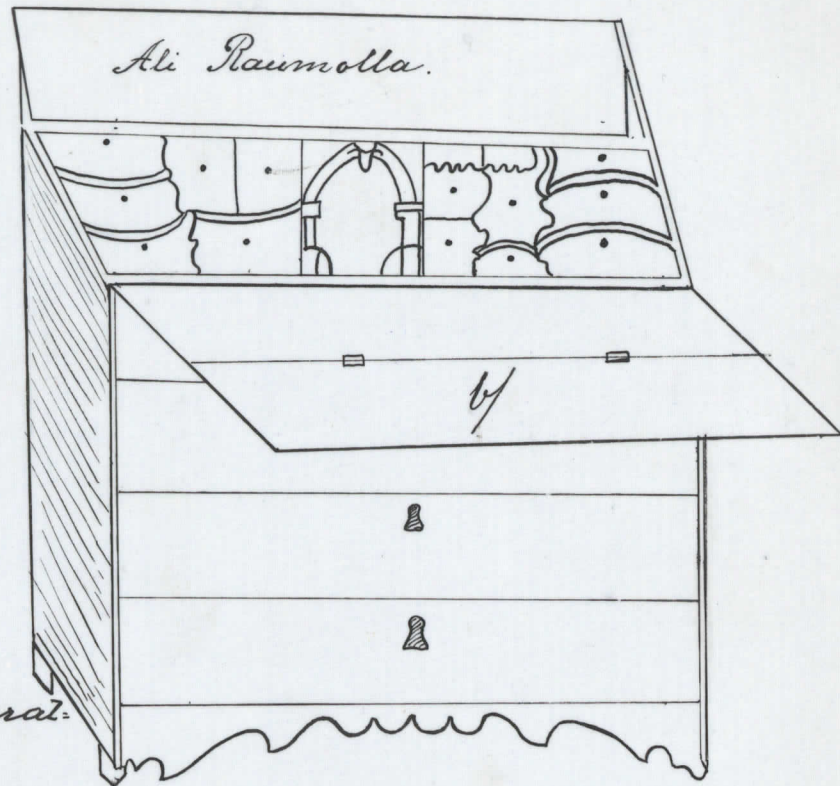
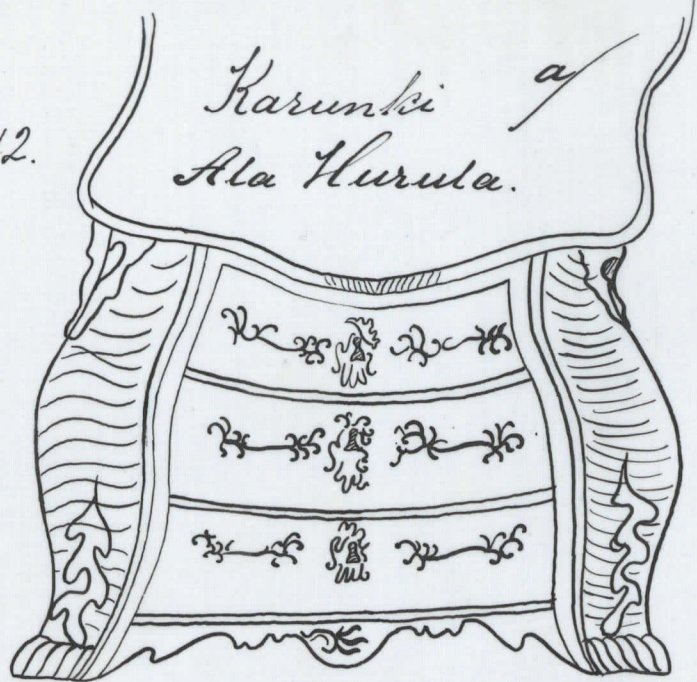
Hietaniemen
Kivirauniot.

Tornion joki.

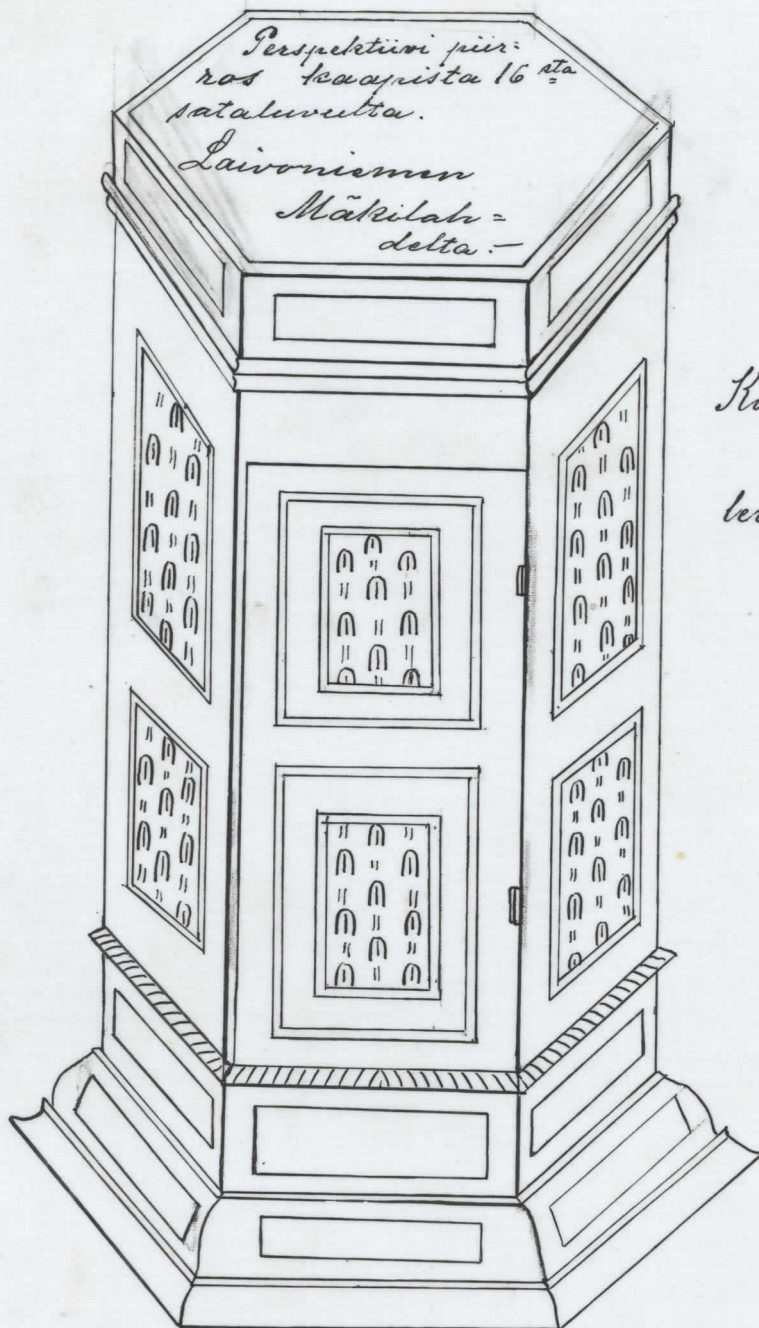
Kuva 11.

Kuva 12.

Kaksi piirontkia. Toinen fanera-
tu punapuulla kokonaan, toisen
lahviosat faneratut kuusaimen pinnalla.
a/17sta ja b/16. sataluvulta.

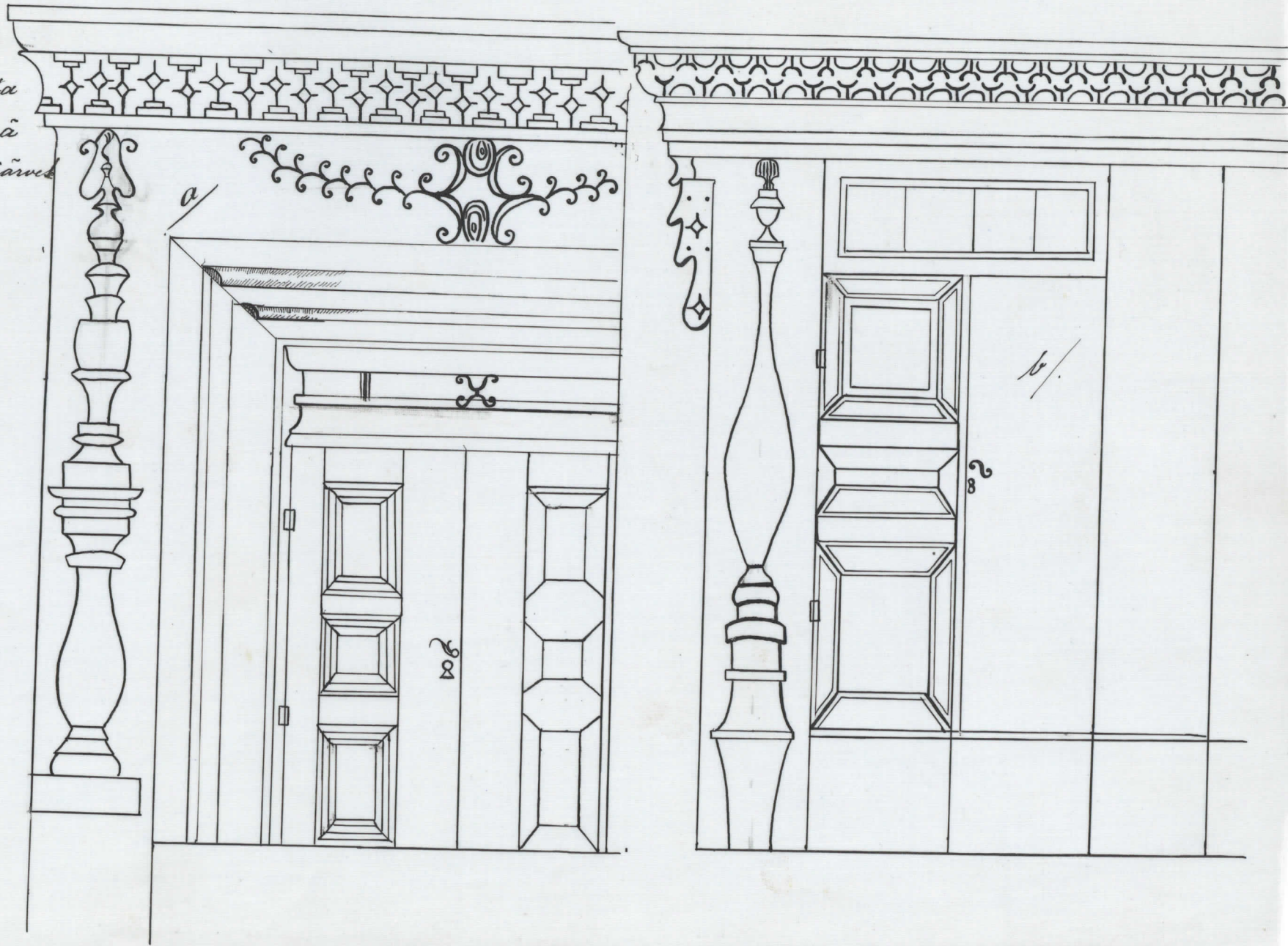
Kuva 13.

Korkeus: 1.25 m.

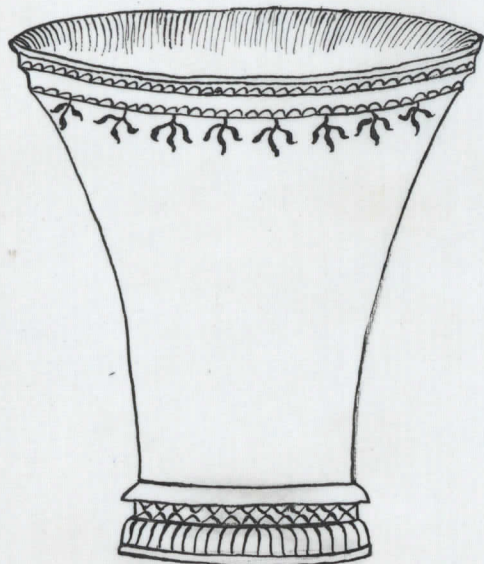
lev. 70^{cm} m.

Pari
ovilauta
ornamtiä
Portinojärvel
tä.

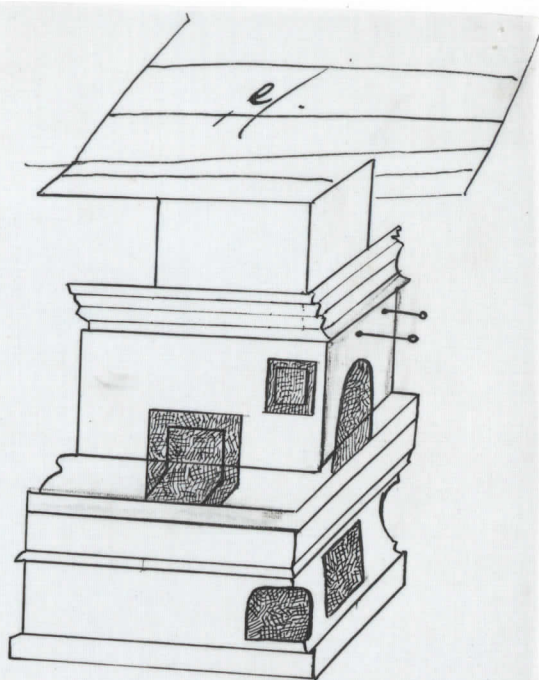
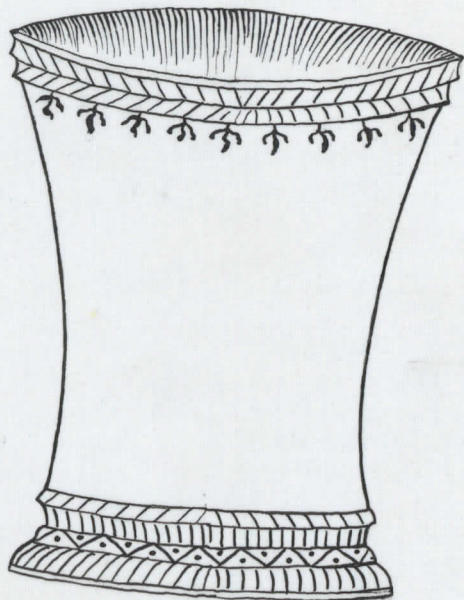

Keuva 15.

a/

b/

Pari hopea pikaria 17sta sataluvulta ymmä uusi
Kainuun kylästä (J. Tynttä.)

Kuva
16.

Luola.

"Kunin
kaan kam-
mari"
Huhtaperin
vaaran
rinteellä -

